

Elävä LÄHDE

Alkuasemaisen ablatiivin merkitystyypit verbittömässä konstruktiossa

KATJA VÄSTI

1 Johdanto

Artikkelini käsittelee verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion (esim. *Oppilailta video myymälävarkauksista* (K))¹ ja erityisesti sen ablatiivielementin semantiikkaa.² Lause on niin tyypillinen yksikkö kieliopin tutkimuksessa, että edes hyvin lausemaisista suomen kielen finiittiverbittömiä ilmauksia ei ole tutkittu laajemmin, vaikka niiden olemassaolo on huomattu ja niistä on tavattu mainita muutama esimerkki kieliopissa (esim. Penttilä 1963: 643, 666; Siro 1964: 17; Hakulinen & Karlsson 1979: 64–65; Vilkuna 2000: 14; ISK 2004: 839–840, 915). Viime vuosien fennistiikassa verbittömät rakenteet ovat kuitenkin saaneet ansaitsemaansa huomiota, kun Kotilainen (2007) on tarkastellut kieltoverbittömiä kieltokonstruktioita (esim. *Mä mitään puhelias ole*) ja Visapää (2008) finiittiverbittömiä A-infinitiivikonstruktioita (esim. *Nauraa nyt julkisella paikalla*) itsenäisinä – ei siis elliptisinä – ilmaustyyppeinä. Helasvuo (1991: 40–41; 2001: 115, 123–125) on analysoinut puhekielen aineistosta rakenteita, jotka koostuvat kieliopillisessa sijassa – yleensä nominatiivissa – olevasta substantiivilausekkeesta ja paikallissijassa – yleensä suuntasijassa – olevasta substantiivilausekkeesta, ja esittänyt, että niissä paikallissija toimii itsenäisenä predikaattina. Hänen näkökulmansa tulee erityisen lähelle omaani. Viinikka (2011: 46–53) on soveltanut tätä Helasvuon analyysia kuolintodistusten verbittömiin ilmauksiin. Kopotev (2007a, 2007b) puolestaan on käsitellyt rinnakkain kolmenlaisia suomen ja venäjän verbittömiä ilmauksia. Myös hän osoittaa, etteivät kyseiset rakenteet ole elliptisiä, koska niillä on itsenäisiä semanttisia ja pragmaattisia ominaisuuksia, ja korostaa niiden idiomaattisuutta.

Nimenomaan otsikoissa esiintyvää verbittömyyttä on alettu tutkia jo lähes kaksikymmentä vuotta sitten; niiden verbittömiä rakenteita ovat tarkastelleet Niemikorpi (1994), Vahtera (1996, 1999, 2005, 2009) ja Västi (2011a, 2011b). Niemikorven ja Vahte-

1. Selitän esimerkkeihin liittyvät lyhenteet luvussa 2.1 tutkimusaineiston esittelyn yhteydessä.

2. Kiitän Suomen Akatemiaa tutkimukseni rahoituksesta (projekti 1127724) sekä Virittäjän kahta arvioijaa käsikirjoitukseni hyödyllisestä palautteesta.

ran (1996, 1999) lähestymistapa ja analyysit eroavat omastani erityisesti teoreettisesti. Kumpikin käsittelee verbittömiä otsikoita erilaisina fragmentaarisisina ilmauksina, jotka voi suhteuttaa ”täydellisiin” eli verbillisiin lauseisiin siitä näkökulmasta, mitä niistä on jätetty pois, kun taas itse tarkastelen niitä lähtökohtaisesti verbittöminä konstruktioina. Myöhemmin Vahtera (2005, 2009) kuvaa otsikoita kognitiivisen kieliopin viitekehysessä. Hän erottaa omaksi otsikkotyyppikseen ”kvasifragmentit”, joita ei voi täydentää luontevasti millään verbillä, ja siltä osin esittää kanssani samansuuntaisia ajatuksia samankaltaisesta aineistosta. Tutkimani ablatiivi- ja allatiivialkuiset konstruktiot (ks. Västi 2011a, 2011b) kuitenkin jakaantuvat Vahteran käsittelyssä moneen eri otsikkotyyppiin, koska hänen ryhmittelynsä ei perustu suoraan konstruktion muotoon. Lisäksi verbittömiä otsikoita on käsitelty reilussa kymmenessä pro gradu -tutkielmassa, joista tuoreimpia ovat Pekkarinen (2000), Ylipartanen (2001), Paukkunen (2002), Siitonen (2003) ja Västi (2005).

Eri kielten verbittömien ilmausten tutkimus vaikuttaa ylipäätään vähäiseltä, jos kopulattomia rakenteita ei oteta huomioon (ks. kuitenkin Kopotevin 2007b: 118–119, 121 mainitsevat lähteet ja Vahteran edellä mainitut, myös ruotsia käsittelevät työt). Kuitenkin jo Noreen (1904: 87–90) kuvaili ruotsin kielen ”brakylogisia” ilmauksia, jotka eivät ole elliptisiä eli kontekstin tai asiayhteyden perusteella täydentyviä vaan sellaiseenaan ymmärrettäviä. *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman, Hellberg & Andersson 1999: 818–831) puolestaan esittelee melko monipuolisesti niin sanottuja päälause-ekvivalentteja, jotka voi erottaa elliptisistä lauseista ja joihin Vahteran luokittelu kytkeytyy (ks. myös Vahtera 2009: 49–57). Viime aikoina myös Goldberg (2006: 8) on huomauttanut Lambrechtin (2004), Chidambaramin (2004) ja Sailerin (2002) esimerkkien avulla, että on olemassa argumenttirakennekonstruktioita, joihin ei kuulu minkäänlaista verbiä. Kielioppiteorioiden kannalta verbittömät argumenttirakennekonstruktiot ovatkin olennainen tutkimuskohde, koska verbillisten konstruktioiden tavoin ne ovat produktiivisia eikä niiden argumenttirakennetta ja merkitystä voi selittää verbistä käsin. Verbittömät argumenttirakennekonstruktiot eivät siis ole yksittäisiä kivettyneitä ilmauksia, vaan ne elävät omaa itsenäistä elämäänsä, joka olisi tärkeää tuntea paremmin, jotta syntaksin ja semantiikan suhdetta ymmärrettäisiin syvällisemmin etenkin argumenttirakenteen kannalta.

Tarkastelen verbitöntä ablatiivialkuista konstruktioita (1a–b) otsikkoaineiston pohjalta. Lähtökohtani on, että tätä rakennetta ei voi analysoida elliptiseksi lauseeksi, vaan kyseessä on aidosti verbitön argumenttirakennekonstruktio. Se koostuu yksinkertaisimmillaan ablatiivimuotoisesta LÄHDE-argumentista³ (*tutkinnanjohtajalta, seurakunnilta*) ja nominatiivi- tai partitiivimuotoisesta TEEMA-argumentista (*kirjallinen selvitys, valoa*), mutta lisäksi siihen voi liittyä kolmas argumentti (*kansalle*). Konstruktion toteutumisiin voi luonnollisesti sisältyä myös erilaisia adjunkteja eli konstruktion syntaktisen ja semanttisen ytimen ulkopuolisia elementtejä (*Suuripään asiassa*). Tarkasteluni rajautuu tapauksiin, joissa ablatiivielementti viittaa elolliseen (1a) tai metonymisesti elolliseksi tulkittavissa olevaan (1b) olioön.

3. Määrittelen käyttämäni semanttiset roolit ja niiden merkintätavat luvuissa 2.2 ja 2.5.

(1) a. <i>Tutkinnanjohtajalta</i>	<i>kirjallinen selvitys</i>	<i>Suuripään asiassa</i> (K)
LÄHDE	TEEMA	adjunkti
b. <i>Seurakunnilta</i>	<i>valo</i>	<i>kansalle</i> (A)
LÄHDE	TEEMA	muu argumentti

Tavoitteeni on intuitiivisen analyysin ja erityisesti kokeellisen semantiikan, parafrasitestin,⁴ menetelmin osoittaa, että tarkastelemani konstruktio on polyseeminen, ja kuvata sen neljä merkitystyyppiä. Käytän niistä nimityksiä *LUOPUJA*, *TUOTTAJA*, *TOIMIJA* ja *TAHATON LUOVUTTAJA*⁵ ablatiivielementin merkityksen mukaan. Samalla käy ilmi, miksi tätä konstruktiota ei ole perusteltua pitää elliptisenä. Tutkimukseni ei niinkään lisää tietoa ablatiivisijan omasta merkityksestä kuin siitä, miten alkuasemainen ablatiivielementti osallistuu verbittömän konstruktion dynaamisen merkityksen muodostumiseen. Jo tässä vaiheessa on tärkeää tiedostaa, että verbittömyyden takia tämän konstruktion merkitys ei tietenkään ole yhtä tarkkarajainen ja yksityiskohtainen tapahtumatyyppin suhteen kuin finiittisten lauseiden merkitykset. Sen sijaan verbittömällä konstruktiolla tapahtuma käsitteistetään prosessin suhteen skemaattiseksi (vrt. kuitenkin *TOIMIJA*-merkitystyyppi, luku 3.4), mistä seuraa herkästi myös monitulkin-taisuutta. Kuhunkin erottamaani merkitystyyppiin kuitenkin liittyy tietyt merkityspiir-teet, joiden avulla sen pystyy erottamaan muista ja jotka selittävät, millaiset tulkinnat ovat milloinkin mahdollisia.

Goldberg (1995) on esittänyt, että englannin argumenttirakennekonstruktioiden polysemia kytkeytyy eri verbiluokkiin, joiden edustajia konstruktioissa käytetään. Mihin tällaisten inherentisti verbittömien konstruktioiden polysemia sitten perus-tuu? Verbittömän allatiivialkuisen konstruktion (esim. *Maalivahti Martin Brodeurille maali*) semantiikkaa analysoidessani (Västi 2011a) olen esittänyt, että konstruktion po-lysemia kytkeytyy erityisesti allatiivin omaan polysemiaan ja siten allatiivimuotoisen elementin vuorovaikutukseen konstruktion kanssa. Koska konstruktio ei spesifioi pro-cessia, tulkinnessa jää tilaa perspektiivin vaihtelulle: eri leksikaaliset elementit aktivoi-vat erilaisia semanttisia kehyksiä, joissa allatiivimuotoisen osallistujan rooli vaihtelee. Tämä artikkeli perustuu vastaavalle ajatukselle. Käsittelen kuitenkin toisaalla (Västi 2011b) tarkemmin sitä, mihin verbittömän argumenttirakennekonstruktion eri mer-kitystyyppit kytkeytyvät.

Artikkelini etenee niin, että luvussa 2 esittelen tutkimukseni lähtökohdat eli uu-tisotsikoista koostuvan tutkimusaineiston, kehysemantiikkaan ja semanttisiin roolei-hin perustuvan merkitysnäkemyksen sekä hyödyntämäni tutkimusmenetelmät. Lu-vussa 3 kuvaan tarkastelemani konstruktion neljä eri merkitystyyppiä parafrasitestin tuottaman aineiston avulla ja lopuksi luvussa 4 esitän päätelmäni.

4. Haluan kiittää kaikkia testiin osallistuneita. Kiitos kuuluu myös niille, jotka Virittäjän arvioijien lisäksi ovat auttaneet kehittämään artikkeliani kommentoimalla tutkimukseeni liittyviä esitelmiä tai artikkelini aikaisempia versioita tai keskustelemalla aiheesta kanssani.

5. Kursivoidut pienet kapiteelit viittaavat ns. osallistujaroleihin. Määrittelen käsitteen luvussa 2.2 ja tässä mainitut roolit luvussa 3.

2 Lähtökohdat

2.1 Tutkimusaineisto

Olen havainnut tutkimani konstruktion toteutumia enimmäkseen uutisotsikoissa. Niiden ytimekkyyksivaatimukseen tällainen verbitön ilmaustyyppi sopiikin hyvin. Puhutussa kielessä verbitöntä ablatiivialkuista konstruktioita käytetään ainakin urheiluselostuksissa (esim. jääkiekossa *Ruudulta siirto laitaan, Koivulta spurtti Kapasen syötöstä*), mutta siitä minulla on vasta alustavia havaintoja. Nykyinen tutkimusaineistoni koostuu 500 uutisotsikosta, jotka olen koonnut pääosin Kielipankin suomen kielen tekstikokoelman osakokoelmista Aamulehti 1999, Kaleva 1998–1999 ja Demari 2000. Verbitömät ablatiivialkuiset otsikot ovat kuitenkin suhteellisen harvinaisia, joten olen poiminut aineistoa myös käsin vuosina 2008–2011 eri lehtien paperi- ja verkkoversioista, teksti-tv:stä sekä MTV3:n televisiouutisten alapalkissa juoksevista otsikoista. Osakorpukseni koot ja lyhenteet ilmenevät taulukosta 1. Jos käyttämäni esimerkkiin ei liity lyhennettä, se on joko itse muotoilemani, lähdekirjallisuudesta lainattu tai parafrasi-testin tuottama.

Taulukko 1.
Tutkimusaineiston lähteet.

osakorpus	otsikoiden lukumäärä
Aamulehti 1999 (A)	139
Kaleva 1998–1999 (K)	178
Demari 2000 (D)	22
itse poimitut (I)	161
yhteensä	500

Aineisto sisältää vain sellaisia otsikoita, joiden ablatiivielementin voi tulkita elollisviitteiseksi. Ablatiivimuotoiset osallistujat voivat siis olla paitsi ihmisiä (esim. *oululaisprofessorilta, Dalai Lamalta, asiakkailta*) myös metonymisesti käsitteistettyjä ihmisistä koostuvia yhteisöjä (esim. *Perulta, Valmetilta, museovirastolta, teollisuudelta*). Periaatteessa ablatiivielementti voi viitata myös eläimeen, mutta aineistoni ainoa esimerkki on *koirilta*, ja voisi viitata jopa mielikuvitusolentoon (esim. *vampyyriltä*), vaikka aineistossani ei olekaan esimerkkiä sellaisesta. Tällaisten lingvistiseltä elollisuudeltaan marginaalisten osallistujien (ks. Generalized Animacy Scale -kuviokuva Yamamoto 1999: 22) merkityspotentiaali on rajatumpi kuin ihmisosallistujien, mutta todellisten esimerkkien puutteen vuoksi en käsittele sitä tässä artikkelissa. Keskittymiseni elollisviitteisiin ablatiivielementteihin perustuu siihen, että elollisilla osallistujilla on usein erilainen asema kuin elottomilla eri kielten järjestelmissä (esim. Aissen 2003; Malchukov 2008; Kittilä, Västi & Ylikoski 2011 ja niissä mainitut lähteet). Tarkastelemani konstruktion ihmisviitteiset ablatiiviarargumentit ovat erityisen mielenkiintoisia, koska ne pystyvät huolehtimaan laajemmasta merkitystehtävästä kuin finiittisen lauseen ablatiiviarargumentit pystyisivät. Ne voivat nimittäin paitsi olla korosteisemmin agentiivisia

kuin ablatiivilla merkityt osallistujat yleensä myös kantaa osaa verbin tehtävistä – viitata skemaattiseen prosessiin – kuten esitän luvussa 3.

2.2 Kehysesemantiikka ja semanttiset roolit

Lähestyn tutkimusaineistoani kehysesemantiikan⁶ näkökulmasta eli lähden siitä, että kielelliset elementit tulkitaan suhteessa niiden aktivoimiin semanttisiin kehyksiin. Keskeisimpiä käyttämiäni käsitteitä ovat *kehys* ja *hahmottaminen*. Semanttisella kehyksellä tarkoitetaan jäsentynyttä, mutta yksilöiden ja kulttuurien välisesti jossain määrin vaihtelevaa kielenulkoista taustatietoa, joka on erottamaton osa lekseemin merkitystä (esim. Fried & Östman 2004: 41–42). Tämä taustatieto on ensyklopedista ja perustuu ihmisten kokemuksiin ja tietoon maailmasta. Fillmoren (1977: 84) määritelmän mukaan kehys voi olla ”mikä tahansa koherentti yksilöitävissä oleva havainto, muisto, kokemus, toiminta tai objekti”.

Hahmottaminen puolestaan viittaa siihen, että jotkin kehyksen osarakenteet nostetaan korosteisiksi – ilmaistaan kielellisesti. Eri ilmausten merkitykset voivat suhteutua samaan kehykseen, mutta silloin merkitykset eroavat siinä suhteessa, mitkä kehyksen osat ovat hahmotettuja. Käytetyimpiä esimerkkejä hahmottamisesta on *ostaa*- ja *myydä*-verbien välinen merkitysero. Kummankin merkitys suhteutuu samaan kaupankäyntikehykseen, josta kumpikin hahmottaa prosessin lisäksi kaksi osallistujaa kolmesta: *ostaa* hahmottaa omistajaa vaihtavan olion ja sen uuden omistajan (esim. *Pariskunta osti asunnon*), *myydä* omistajaa vaihtavan olion ja sen entisen omistajan (esim. *Kunnanjohtaja myi taidearteita*). Entinen omistaja voi kuitenkin esiintyä *ostaa*-verbin yhteydessä valinnaisena elementtinä (esim. *Pariskunta osti asunnon kuolinpesältä*) ja vastaavasti uusi omistaja *myydä*-verbin yhteydessä (esim. *Kunnanjohtaja myi taidearteita anopilleen*). Edellisissä esimerkeissä on kyse *leksikaalisesta* hahmottamisesta, sillä hahmotetut osallistujat perustuvat verbinvalintaan (Goldberg 1995: 44–48). Hahmottaminen voi kuitenkin olla myös *konstruktionaalista* (mts. 48–52). Silloin on kyse siitä, että tietyt argumenttirakennekonstruktiot hahmottavat kuvatuista tapahtumista tietynlaiset osallistujat. Esimerkit (2a–b) havainnollistavat, miten eri konstruktiot esittävät saman siirtotapahtuman eri näkökulmista hahmottamalla osittain eri osallistujat ja antamalla niille erilaiset syntaktiset ja semanttiset roolit.

- (2) a. Äiti siirsi rahaa Kaisan tilille.
b. Kaisan tilille siirtyi rahaa.

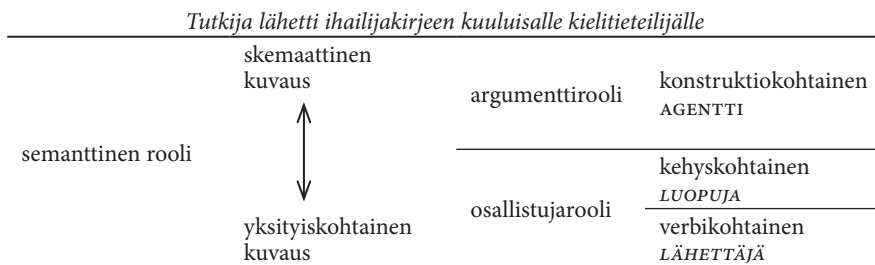
Esimerkki 2a esittää tapahtuman lähdeosallistujan (*äiti*) näkökulmasta ja nostaa keskeisiksi osallistujiksi myös siirrettävän (*raha*) ja sen kohteen (*Kaisan tili*) (vrt. SIIRTÄÄ_{spat}-konstruktio P. Leino 2001b; ”Caused-Motion Construction” Goldberg 1995: 152–179).

6. Ks. kehysesemantiikasta esim. Fillmore (1977, 1982). Goldberg (1995: 6–7, 25–27) tiivistää ajatuksen konstruktiokieliopin näkökulmasta. J. Leino (2003: 66–69) puolestaan suhteuttaa kognitiivisen kieliopin ja kehysesemantiikan käsitteiden aiemmat ja senhetkiset suhteet toisiinsa. Boas (2010) edustaa tuoretta kehysesemantiikkaa ja tarjoaa keskeiset aiheeseen liittyvät lähteet.

Lisäksi äiti esitetään aloitteellisena ja aktiivisena. 2b puolestaan esittää tapahtuman kohdeosallistujan näkökulmasta ja tuo lisäksi näyttämölle siirrettävän osallistujan mutta ei sen lähdettä. Sen sijaan raha esitetään ikään kuin itsekseen siirtyvänä. Tämä on hyvin pinnallinen analyysi lauseiden eroista, mutta riittänee havainnollistamaan konstruktionaalista hahmottamista.

Sama tapahtuma voidaan siis käsitteistää eri näkökulmista sekä leksikon että konstruktion tasolla. Argumenttirakennekonstruktion hahmottamat osallistajat tunnistaa siitä, että ne toimivat keskeisissä kieliopillisissa tehtävissä (”direct grammatical relations”), kuten subjekteina ja objekteina. Tällöin muut mahdolliset elementit ovat ei-hahmotettuja argumentteja tai adjunkteja. (Goldberg 1995: 44–46, 48–49.) Verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion syntaktinen rakenne on omalaatuinen, eikä ole selvää, miten sen elementtien tehtävät pitäisi nimetä. Ilmeistä kuitenkin on, että siinä keskeisissä kieliopillisissa tehtävissä toimivat alkuasemainen ablatiivielementti – vaikka se on obliikvimuotoinen – ja sitä seuraava nominatiivi- tai partitiivielementti.

Kehyksen ja hahmottamisen lisäksi käytän työssäni kolmeä käsitettä, jotka ovat läheistä sukua toisilleen: *semanttinen rooli*, *argumenttirooli* ja *osallistujarooli*. Erityisesti semanttisen roolin käsitettä on käytetty hyvin monin tavoin (vrt. esim. Levin & Rappaport Hovav 2005: 35–77), joten terminologinen selvennys on tarpeen. Kaikilla mainituilla rooleilla kuvataan semanttisesti niitä osallistujia, jotka liittyvät johonkin ilmaistuun tapahtumaan, mutta eri rooleja käytetään kuvauksen eri tasoilla, kuten kuvio 1 havainnollistaa.

Kuvio 1.
Semanttiset roolit, argumenttiroolit ja osallistujaroolit.

Tässä artikkelissa tärkeimmät käsitteet ovat osallistujarooli ja argumenttirooli Goldbergin (1995: 43–66) erottelua vastaavasti.⁷ Olen analysoinut otsikkoaineiston osallistujaroleittain ja parafrasitsein tuottaman aineiston argumenttirooleittain. Osallistujaroolit ovat varsin yksityiskohtaisia semanttisia luonnehdintoja, joita käytetään tyypillisesti tietyn verbin hahmottamista tapahtuman osallistujista. Ne voidaan määritellä sekä verbikohtaisesti että astetta skemaattisemmin kehyskohtaisesti. Verbittömän otsikkoaineistoni osallistujaroleja ei tietenkään voi määritellä verbikohtaisesti, vaan pitää tyytyä kehyskohtaiseen erotteluun. Verbi- ja kehyskohtainen kuvaus-

7. Jako on käytössä myös nykyisessä kehysesemantiikassa. Osallistujaroolit vastaavat siinä kehysesemantteja (*frame elements*, ks. esim. Boas 2010: 61).

taso ovat kuitenkin melko lähellä toisiaan; molemmat ovat selvästi tarkempia kuin argumenttiroolit. Esimerkiksi *tutkijan* verbikohtainen osallistujarooli lauseessa *Tutkija lähetti ihailijakirjeen kuuluisalle kielitieteilijälle* olisi LÄHETTÄJÄ⁸ ja kehyskohtainen esimerkiksi LUOPUJA. Sama osallistujarooli voi toteutua monin eri tavoin. Argumenttiroolit ovat vielä skemaattisempia kuvauksia: niitä käytetään argumenttirakennekonstruktioihin kuuluvista elementeistä, ja ne kattavat monenlaisia osallistujarooloja. Ne ovat siis konstruktiokohtaisia ja siten sidoksissa tiettyihin syntaktisiin asemiin ja morfologisiin muotoihin. Esimerkiksi AGENTTI ja VASTAANOTTAJA ovat argumenttirooleja. Niinpä edellisen esimerkin *tutkija* on käytetyn konstruktion AGENTTI, kun taas *kielitieteilijälle* toimii VASTAANOTTAJANA. Semanttinen rooli on osallistujaroolin ja argumenttiroolin yläkäsite, jota käytän, kun kuvauksen tasoa ei ole tärkeää eksplikoida. Käytännössä semanttisella roolilla kuitenkin tarkoitetaan useimmiten argumenttiroolia vastaavaa käsitettä.

2.3 Intuitio ja parafrasitesti

Tutkimusaineistoni semanttinen luokittelu perustuu intuitiiviseen analyysiin ja parafrasitestiin. Verbitön ablatiivialkuinen konstruktio tuntui minusta polyseemiseltä, joten pyrin löytämään ne selkeästi erotettavissa olevat tapahtumatyypit, joihin se voi viitata (vrt. verbitön allatiivialkuinen konstruktio, Västi 2011a: 76–77). Luokittelin ensin 107 otsikon pilottiaineiston merkitystyypeittäin ja päädyin neljään luokkaan, vaikka intuitiivisesti niiden ominaispiirteitä oli vaikea tunnistaa ja määritellä tarkasti. Koska aineistoni otsikot ovat tyyppillisimmillään monitulkintaisia, tiettyjen piirteiden yhdistäminen tiettyihin merkitystyyppisiin oli erityisen vaikeaa pelkän oman kielitajun nojalla. Siksi suunnittelin intuitiioni tueksi parafrasitestin. Analysoituani sen tulokset luokittelin pilottiaineiston uudelleen ja täydensin sen 500 otsikon kokonaisuudeksi.

Valitsin parafrasitestiin 15 otsikkoa niin, että mukana olisi sekä edustavan tuntuinen esimerkki kustakin merkitystyyppistä että erityisen monitulkintaisen tai vaikeaselkoisen tuntuista tapauksia (ks. taulukon 2 ensimmäinen sarake). Testatut otsikot eivät edusta tasaisesti eri osakorpuksia, koska en pidä otsikon lähdettä merkityksellisenä, kun kyse on joka tapauksessa uutisotsikoista. Testiin osallistui syksyllä 2009 Oulun ja Helsingin yliopistoista 209 henkilöä, joista lähes kaikki olivat eri kielialaisten perustutkinto-opiskelijoita. Halusin heidän muodostavan finiittisen verbin sisältäviä lauseita, mutta halusin myös välttää varsinaisen mielenkiintoni kohteen paljastamista, joten muotoilin tehtävänannon kysymykseksi ”Miten ilmaisisit saman asian kokonaisella lauseella?”. ”Kokonainen lause” on tietenkin ongelmallinen käsite, mutta siitä huolimatta testin tulokseksi tuli 169–215 käyttökelpoista vastausta otsikkoa kohden. Taulukko 2 sisältää nämä parafrasit semanttisten ja syntaktisten piirteiden mukaisesti luokiteltuina. Seuraavassa luvussa selitän periaatteet, joiden mukaan tulkitseen testin tuloksia.

8. Kursivoin osallistujaroolien nimitykset erotukseksi argumenttirooleista.

Taulukko 2.
Ablatiivielementin merkitseminen parafraaseissa.

otsikko	parafraasin semanttiset roolit							parafraasin syntaktiset lauseyyypit							
	ablatiivielementin argumenttirooli							aktiivinen			passiivinen			e-lause	
	A	LÄ	LP	H	O	(O)	(LÄ)	SBJ	muu	ABL	muu	ABL	muu	ABL	muu
(5) Meritalta lisääkää Norjalle (K)	80,8	13,5		5,8				80,8	11,1	6,3				1,9	
(6) EBRD:litä latnoja Vieroon (K)	76,6	14,9		8,5				76,6	10,9	10,4				2,0	
(7) Sisulta armeijalle kuormureita (A)	64,4	28,7		6,4				64,9	22,3	12,4				0,5	
(8) Kaupungilta tilat grillihiititehtaalle (K)	60,9	32,5	3,7			2,3		60,9	20,0	16,3	0,9	1,4			
(9) Vasemmistolta ehdokas Lundhiin seuraajakaksi (K)	56,3	25,5	1,6		11,5	1,6		56,3	8,9	7,8	1,6	14,1	11,5		
(10) Unkarilaisilta Vojvodinalle itsehallintomalli (A)	50,5	45,4		0,5		2,1		51,0	36,1	8,2	2,1	2,1	0,5		
(11) STTK:lta 17 alaa ratkaisulautakuntaan (K)	39,6	43,8	1,2	0,6	2,4	8,3	3,6	39,6	21,3	5,3			19,5	13,0	
(12) Suurpankilta herjaava tietokonevirus (A)	34,4	44,1	10,8	0,5		2,2		37,1	16,1	4,8	1,6	30,6	9,7		
(13) Kouluopojalta käsi Viippulan sahalla (D)	45,9	40,5			0,5	12,7		45,9	11,7	0,5			40,0	2,0	
(14) Hectorilta uusi levy hitaasti (A)	18,4	20,9		0,5		59,7	0,5	18,4	59,2	0,5	1,0	20,9			
(15) Oikeusasiamieheltä huomautus (D)	53,1	43,5				2,4		53,1	5,7	2,9			35,4		
(16) Haukiputaalta ei Limnanmaan uimahallille (K)	55,7	2,6	38,1			0,5		57,2	1,5	34,0	1,5	5,7			
(17) Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan (A)	72,6	19,9		1,0	3,5	0,5	0,5	72,6	0,5	4,0	0,5	16,4	3,5		
(18) Bill Clintonilta tuki Obamalle välikäden kautta (I)	83,0	12,4		0,5		3,1	0,5	83,0	10,8	1,5	0,5	4,1			
(19) Australialta pahoitettu alkuperäisväestölle (K)	87,4	8,0		2,0		0,5		87,4	4,0	3,0			4,0		

Lyhenteet: A = AGENTTI, LÄ = LÄHDE, LP = LÄHTÖPAIKKA, H = HYÖTYJÄ, O = OMISTAJA, SBJ = subjekti, ABL = ablatiivi.

Sulkeet: elementti toimii määritteenä nominilausekkeen sisällä.

Osallistajaroolit: (5)–(11) LUOJUJA, (12)–(13) TAHATON LUOVUTTAJA, (14) TUOTTAJA, (15)–(19) TOIMIIJA.

2.4 Parafraasien tulkitseminen

Parafraasitestin käyttäminen tutkimusmenetelmänä perustuu näkemykseen, että sama tapahtuma voidaan semanttisissa pääpiirteissään käsitteistää eri tavoin. On siis olemassa konstruktioita, joilla voi ilmaista sikäli synonyymisiä tapahtumatyyppejä, että hahmotetut osallistujat ovat samat. Näillä osallistujilla on samankaltaiset osallistujaroolit kummassakin konstruktiossa, mutta ainakin osa argumenttirooleista vaihtelee konstruktioittain. Esimerkiksi transitiivilause (3) ja eksistentiaalilause (4) voivat toimia karkeasti ottaen synonyymisinä: esimerkkikonstruktio hahmottavat samat osallistujat, tytön ja tajun, vaikka tapahtuma on esitetty eri näkökulmista (vrt. myös 2a–b, joissa konstruktio hahmottavat vain osittain samat osallistujat). Molemmat esittävät tytön semanttisena alkupisteenä, korosteisena osallistujana, mutta transitiivilause esittää osallistujien suhteen suurempana ja eksistentiaalilause tapahtuman holistisempänä: edellinen kohdistaa enemmän huomiota itse prosessiin, jälkimmäinen sen lopputulokseen (ks. eksistentiaalilauseiden semantiikasta esim. Huumo 2003; Helasvuo & Huumo 2010: 172–173). *Tytön* kehyskohtaisen osallistujaroolin voi kuitenkin määrittellä kummassakin tapauksessa *TAHATTOMAKSI LUOVUTTAJAKSI* ja *tajun LUOVUTETTAVAKSI*. Argumenttiroolien määrittely on monimutkainen ja kiistanalainen aihe, mutta on tyypillistä ja järkevää sitoa semanttiset roolit sekä argumentin muotoon että merkitykseen, jotta määrittely olisi läpinäkyvää (ks. Kittilä ym. 2011). Niinpä tytön argumenttirooli voisi olla esimerkiksi 3 *TAHATON AGENTTI (INVOLUNTARY AGENT)*, koska se on merkitty nominatiivilla mutta ei tarkoita tahdonalaista toimijaa, ja esimerkissä 4 *LÄHDE*, koska se on merkitty ablatiivilla eikä tarkoita tahdonalaista toimijaa.

- (3) Tyttö menetti tajunsa.
- (4) Tytöltä meni taju.

Parafraasin muodostaminen tietenkin edellyttää, että parafraasoitava ilmaus tulki-taan. Siksi verbilliset parafraasit nähdäkseni osoittavat suhteellisen suoraviivaisesti, miten aineistoni verbittömiä otsikoita ymmärretään. Taulukon 2 ensimmäisestä sarakeesta näkyvät testissä mukana olleet otsikot, ja seuraavat sarakkeet osoittavat, millaisin syntaktisin ja semanttisin roolein otsikoiden ablatiivielementit on ilmaistu parafraaseissa. Kuten argumenttirakennetutkimuksissa on havaittu (ks. esim. Levin & Rappaport Hovav 2005), syntaktiset ja semanttiset roolit korreloivat suurella määrällä – tässä parafraasiaineistossa esimerkiksi subjektit toimivat useimmiten *AGENTTEINA* ja ablatiivimuotoiset argumentit *LÄHTEINÄ* tai *LÄHTÖPAIKKOINA* – mutta niiden täsmällisen suhteen käsittely ei ole olennaista tässä yhteydessä. Seuraavissa luvuissa selitän kuitenkin tarkemmin, miten olen analysoinut parafraasien syntaktiset ja semanttiset piirteet.

2.5 Parafraasien semanttiset roolit

Otsikkosaraketta seuraavat seitsemän saraketta kuvaavat parafraasien semantiikkaa: niistä näkee niiden argumenttiroolien prosentuaaliset osuudet, joissa otsikon abla-

tiivimuotoinen osallistuja esiintyy parafraaseissa. Roolien osuuksien kokonaissummaksi ei jokaisen otsikon kohdalla tule täydet 100 %, koska olen taulukoinut vain toistuvat roolit. Monesta muustakin roolista on siis yksittäisiä esiintymiä, mutta taulukkoon ovat päässeet vain vähintään viidesti yhden otsikon parafraaseissa esiintyneet. Jokaisen esiintyneen roolin sisällyttäminen taulukkoon olisi ollut teknisesti hankalaa, mutta yksittäistapauksilla ei myöskään ole selvää merkitystä, kun parafrasien perusteella yritetään selvittää, miten alkuperäiset ilmaukset on tulkittu. Toisaalta joidenkin hyvin harvoin esiintyneiden verbien argumenteille ja useimmille jonkin lausekkeen määritteiksi muotoilluille elementeille en pystynyt määrittelemään ollenkaan semanttista roolia (ks. kuitenkin LÄHDE- ja OMISTAJA-määritteet taulukossa 2 ja niiden kuvaukset alla).⁹ Argumenttiroolien kartoittaminen perustuu ajatukseen, että ne paljastavat perustavanlaatuisia näkökulmia tapahtuman käsitteistämisestä. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin on osallistujien välillä vallitseva voimadynaaminen suhde eli energiavirran kulku, joka osoittaa, mikä osallistujista on agenttimaisiin energian lähde (*energy source*) ja mikä patienttimaisiin energian kohde (*energy sink*).¹⁰ Tämän ajatuksen mukaan otsikon ablatiivimuotoisen osallistujan argumenttirooli parafrasissa heijastaa siis sitä, millaiseksi osallistujaksi koehenkilö tulkitsee sen.

Määrittelen seuraavaksi käyttämäni argumenttiroolit. Määritelmät perustuvat prototyyppiajatteluun, ja olen tarkoittanut ne kattamaan parafrasitestin tuottamista lauseista ne elementit, jotka vastaavat otsikoiden ablatiivimuotoisia elementtejä – en välttämättä minkä tahansa suomenkielisen lauseen mitä tahansa elementtiä.

Parafrasien AGENTIT (A) vastaavat tavallisia määritelmiä: ne ovat elollisia osallistujia, jotka toimivat intransitiivi- ja transitiivilauseiden subjektiargumentteina (esim. *Sisu valmistaa armeijalle kuormureita*). Ne paitsi käynnistävät kuvatun tapahtuman myös kontrolloivat sitä ja voivat vaikuttaa sen mahdollisiin muihin osallistujiin. AGENTTEIHIN voi yhdistää tahdonalaisen ja pyrkimyksellisen toiminnan. (Vrt. esim. Luraghi 2003: 30.)

Tässä yhteydessä LÄHTEITÄ (LÄ) ovat vain elollisviitteiset ablatiivielementit (esim. *Vasemmistolta saadaan ehdokas Lundhin seuraajaksi, Meritalta halutaan lisää aikaa Norjalle*). Vastaavissa lauseasemissa esiintyvät elotonviitteiset ablatiivi- tai elatiivimuotoiset elementit ovat LÄHTÖPAIKKOJA (LP) (esim. *Suurpankista lähtee leviämään herjaava tietokonevirus*). Sekä LÄHTEET että LÄHTÖPAIKAT esiintyvät monenlaisissa konstruktioissa ja tehtävissä. Kaikille LÄHTEILLE – jotka ovat olennaisempia kuin LÄHTÖPAIKAT tämän tutkimuksen kannalta – on kuitenkin yhteistä, että elollisviitteisyytensä takia ne ovat ainakin potentiaalisesti aktiivisia osallistujia kuvatussa tapahtumassa, vaikka se sisältäisi myös selkeän AGENTIN. Myös niiden on siis mahdollista vaikuttaa muihin osallistujiin, eli ne ovat jossain määrin agenttiivisia, mutta niiden agenttiiviset piirteet vaihtelevat

9. Esimerkki yksittäisestä argumenttiroolin esiintymästä on VASTAANOTTAJA, joka löytyy kerran otsikon *Sisulta armeijalle kuormureita* (7) parafrasista: *Sisu saa armeijalta tilauksen valmistaa kuormureita*. Vastaavia harvinaistapauksia oli yhteensä 21. Esimerkki roolituksen epäonnistumisesta puolestaan on otsikon *Suurpankilta herjaava tietokonevirus* (12) parafraasi *Herjaava tietokonevirus esiintyy suurpankin nimissä*: voiko adpositiolausekkeeseen kuuluva *suurpankin* edustaa jotain roolia? Vastaavia ongelmatapauksia oli yhteensä 26.

10. Termit ovat alun perin Langackerin (1991: 292–293), ja niiden jo vakiintuneet suomennokset ovat P. Leinon (1993: 113–114).

konstruktiivain (esim. *Sisulta saadaan armeijalle kuormureita ~ Sisulta tulee armeijalle kuormureita*) ja verbeittäinkin (esim. *Suurpankilta saadaan ~ löydetään ~ poistetaan herjaava tietokonevirus*). (Vrt. esim. Van Valin & LaPolla 1997: 86.)

HYÖTYJÄT (H) ovat parafrasitestin tuloksissa aina ablatiivimuotoisia adjunkteja, eli ne eivät kuulu lauseen käsitteellis-syntaktiseen ytimeen (esim. *Australialta kerrotaan pahoittelu alkuperäisväestölle*). HYÖTYJÄT jaotellaan usein kolmeen alaryhmään, joille ei tietääkseni ole aiempia suomennoksia: VASTAANOTTAJA-HYÖTYJÄ (*RECIPIENT benefactive*), SIJAISTETTU HYÖTYJÄ (*deputative beneficiary*) ja PUHDAS HYÖTYJÄ (*plain beneficiary*) (Van Valin & LaPolla 1997: 384). Tässä yhteydessä on aina kyse SIJAISTETTU HYÖTYJÄ -roolista eli osallistujasta, jonka puolesta tehdään jotain. Tyypillisimmillään HYÖTYJÄ kuitenkin ilmaistaan suomessa allatiivilla ja postpositioilla (ks. allatiivimuotoisista HYÖTYJISTÄ P. Leino, Herlin, Honkanen, Kotilainen, J. Leino & Vilkkumaa 2001).

Parafrasien **OMISTAJAT** (O) puolestaan ovat adessiivimuotoisia argumentteja (esim. *Suomella on uusi ehdotus kriisinhallintaan*). Lisäksi taulukossa 2 on sulkeisiin merkittyjä LÄHDE- ja OMISTAJA-rooleja. Sulkeet osoittavat, että kyseessä on substantiivilausekkeen sisäinen määrite (esim. *oikeusasiamieheltä saatu huomautus, Hectorin uusi levy*). Ne eivät tietenkään edusta *argumenttirooleja*, mutta suhteellisen säännöllisen toistuvuuden takia ne on syytä huomioida parafrasien taulukoinnissa. Otsikon 14 parafraseissa genetiivimääritteet ovat jopa suosituin tapa merkitä alun perin ablatiivimuotoinen osallistuja (ks. taulukko 2). Myös Dux ja Boas (2011) ovat huomanneet, että joissakin yhteyksissä lausekkeen sisäiset roolit ovat olennaisia, ja pohtivat, miten niihin tulisi suhtautua kehyssemantiikassa.

2.6 Parafrasien syntaktiset roolit

Taulukon 2 viimeiset kuusi saraketta kertovat vastaavasti, millaisin syntaktisin roolein otsikoiden ablatiivimuotoiset osallistajat on ilmaistu parafraseissa. Tässä syntaktisten roolien kartoituksessa lähtökohtani on se yleinen näkemys, että syntaktisilla rooleilla on skemaattiset merkityksensä eli jo elementin syntaktinen asema konstruktiossa kertoo sen merkityksestä. Tähän syntaktisten roolien inherenttiin merkitykseen liittyy, että syntaksia ja semantiikkaa ei yhdistetä toisiinsa mielivaltaisesti, vaan tapahtumien osallistujien morfosyntaktiseen merkintään vaikuttavat jonkinlaiset yleistyksiset: syntaktiset roolit ovat usein esimerkiksi ikonisesti motivoituja niin, että alkuasemaiset elementit osoittavat energian lähteitä ja loppuasemaiset energian kohteita. Syntaktisten roolien skemaattisesta merkityksestä seuraa, että kokonaisilla konstruktiolla on omat merkityksensä. (Esim. Langacker 1987: 38–39, 57–58; Goldberg 1995: 7–9; Van Valin & LaPolla 1997: 69, 317–318; Croft 2001: 108, 164; Levin & Rappaport Hovav 2005: 1–4.) Siksi myös syntaktisilla piirteillä on väliä, kun parafrasien välityksellä tutkitaan, miten verbittömiä otsikoita hahmotetaan.

Aktiivinen-sarakkeen parafrasit ovat ISK:n (2004: 847–849) luokittelun mukaan enimmäkseen aktiivisia transitiivilauseita (esim. *Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan* → *Suomi laatii uuden ehdotuksen kriisinhallintaan*). Pieni osa tapauksista on intransitiivilauseita (esim. *Koulupojalta käsi Vilppulan sahallalla* → *Koulupojan käsi katkeaa*

Vilppulan sahalla) ja kopulalauseita (esim. *Haukiputaalta ei Linnanmaan uimahallille* → *Haukipudas on Linnanmaan uimahallia vastaan*). Alasarake **SBJ** sisältää ne tapaukset, joissa otsikon ablatiivielementtiä vastaava elementti toimii lauseen subjektiargumenttina. Verbittömässä konstruktiossa ablatiivilla merkitty osallistuja on siis ilmaistu yhä konstruktionalkuisena, mutta sen muoto on muuttunut nominatiiviksi. Elollisviitteinen transitiivilauseen subjekti ilmaisee tyypillisesti tietoista energian lähdeä eli aktiivista, tahdonalaista ja pyrkimyksellistä tapahtuman käynnistäjää ja kontrolloijaa – siis **AGENTTIA**. **Muu**-alasarake puolestaan sisältää ne tapaukset, joissa otsikon ablatiivielementtiä vastaava elementti toimii missä tahansa muussa syntaktisessa tehtävässä kuin subjektina: se voi esiintyä argumenttina (paitsi obliikviargumenttina myös objektina), adjunktina tai jopa lausekkeen sisäisenä määritteenä. Myös näin ilmaistu osallistuja voi hahmottua jossain määrin agenttiiviseksi (esim. ablatiivimuotoisena: *Oikeusasiamieheltä huomautus* → *Huomautus tuli oikeusasiamieheltä*).

Passiivinen-sarake käsittää vastaavasti parafrasisit, jotka ovat passiivisia transitiivilauseita (esim. *Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan* → *Suomelta saadaan uusi ehdotus kriisinhallintaan*) tai erittäin poikkeuksellisesti intransitiivilauseita (esim. *Haukiputaalta ei Linnanmaan uimahallille* → *Linnanmaan uimahallille ei tulla Haukiputaalta*). Lisäksi mukana on joitakin nollasubjektillisia lauseita (esim. *Kaupungilta tilat grillihiilitehtaalle* → *Kaupungilta pitäisi saada tilat grillihiilitehtaalle*). Joukossa on jopa yksi modaalinen mahdollisuusrakenne (ks. ISK 2004: 1505) (*Bill Clintonilta tuki Obamalle välirikäden kautta* → *Bill Clintonilta on havaittavissa tukea Obamalle välirikäden kautta*). **ABL**-alasarake sisältää ne tapaukset, joissa otsikon ablatiivielementtiä vastaa samassa konstruktionalkuisessa asemassa oleva ja muodoltaan muuttumaton ablatiiviargumentti tai -adjunktin. Elollisviitteiset ablatiivit ovat usein jossain määrin agenttiivisia, mikä näkyy myös näiden parafrasien semantiikassa. Ainoa muodollinen ero alkuperäiseen otsikkoon on lisätty verbi, joten tämän parafrasityypin pitäisi olla huomattavan yleinen, jos tutkimusaineistoni otsikot olisivat elliptisiä lauseita. Kuten taulukosta 2 näkee, näin ei kuitenkaan ole. Otsikko 16 on kyllä tässä suhteessa poikkeuksellinen, mutta sen passiivimuotoisille parafraaseille on syy, jota käsitelen luvussa 3.4. **Muu**-alasarake puolestaan viittaa kaikkiin muihin passiivisiin parafraaseihin. Niitä on hyvin vähän, mutta niissä otsikon ablatiivielementtiä vastaavan elementin sijainti, muoto ja merkitys vaihtelevat suuresti. Ne ovat siis erilaisia hajatapauksia.

E-lause-sarake kattaa parafrasisit, jotka ovat hahmoltaan eksistentiaali- eli e-lauseita (esim. *EBRD:ltä lainoja Viroon* → *EBRD:ltä tulee lainoja Viroon*), vaikka tässä yhteydessä ne eivät yleensä olekaan prototyyppejä olosija-alkuisia ilmauksia (ks. ISK 2004: 850–851). En myöskään tee eroa eksistentiaali- ja omistuslauseiden välille, koska se ei ole olennainen otsikkoaineistoni kannalta, joka sisältää vain elollisviitteisellä ablatiivielementillä alkavia ilmauksia (ks. omistuslauseista ISK 2004: 852–854). Suurin osa parafrasitapauksista toki laskettaisiin omistuslauseiksi, koska myös niiden ablatiivielementit hahmottuvat useimmiten elollisviitteisiksi. Sen sijaan olennaista on tällaisten e-lauseiden taipumus kuvata tilanne niin, että ablatiivilla merkityn elollisen osallistujan agenttiivisuus on häivytettyä. **ABL**-alasarakkeeseen kuuluvat ne parafrasisit, joissa otsikossa ablatiivilla ilmaistun osallistujan asema ja muoto ovat pysyneet samana. Passiivisten ablatiivialkuisien lauseiden ohella niiden pitäisi olla hallitsevia, jotta aineistoni ot-

sikoita voisi pitää elliptisinä. Taulukko 2 kuitenkin osoittaa, että tämäkään lausetyyppi ei ole parafraseissa erityisen yleinen. Olennaisimpia poikkeuksia ovat esimerkit 12 ja 13, jotka voidaan tulkita niin, että ne sisältävät epäagenttiivisen ablatiivielementin. Käsittelem niitä luvussa 3.2. **Muu**-sarakeeseen on sijoitettu kaikki muut e-lauseparafrasit. Niitäkään ei yleensä ole paljon. Ne ovat enimmäkseen sellaisia tapauksia, joissa otsikon ablatiivielementtiä vastaa adessiivimuotoinen OMISTAJA-argumentti (esim. *Vasemmistolta ehdokas Lundhin seuraajaksi* → *Vasemmistolla on ehdokas Lundhin seuraajaksi*) tai elotonviitteinen LÄHTÖPAIKKA- tai LOKAATIO-argumentti (esim. *Suurpankilta herjaava tietokonevirus* → *Suurpankista leviää herjaava tietokonevirus*). Joissakin tapauksissa otsikon ablatiivielementti on siirretty pois alkuasemasta (esim. *Unkarilaisilta Vojvodinalle itsehallintomalli* → *Vojvodinalle tulee itsehallintomalli unkarilaisilta*).

3 Konstruktion merkitystyytit

Jaoin verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion neljäksi alakonstruktioiksi intuitiivisen semanttisen analyysin perusteella (ks. luku 2.3). Parafrasitestin tulokset tukevat hyvin intuitiotani, vaikka merkitystyyppien erot eivät näykään parafrasien semanttisista ja syntaktisista piirteistä aivan yhtä suoraviivaisesti kuin vastaavan allatiivialkuisen konstruktion merkitystyyppien erot (vrt. Västi 2011a). Erottamieni merkitystyyppien ablatiivimuotoisilla osallistujilla, *TUOTTAJALLA*, *TOIMIJALLA*, *LUOPUJALLA* ja *TAHATTOMALLA LUOVUTTAJALLA*, on joka tapauksessa omat piirteensä, jotka kuvaan seuraavissa luvuissa osin taulukon 2 ja osin täydentävien analyysien pohjalta. Varsinkin aktiivisten (in)transitiiviparafrasien verbejä täytyy tarkastella lähemmin, ja myös alkuperäisen ilmauksen koko argumenttirakenteella on väliä siten, että esimerkiksi allatiiviarargumentin läsnäolo vaikuttaa tulkintaan.

Kukin merkitystyyppi viittaa erityiseen tapahtumatyyppiin, jossa ablatiivielementillä on erityinen (kehyskohtainen) osallistujarooli. Toisin sanoen ablatiivilla ilmaistut osallistajat esiintyvät erilaisissa semanttisissa kehyksissä. Viitataan merkitystyyppeihin ablatiivielementin osallistujaroolin mukaan, koska tarkastelen niitä sen näkökulmasta, mutta kuvaan toki samalla koko merkitystyyppiä. Tarkoitukseni on osoittaa, että määrittelemieni merkitystyyppien olemassaolon voi perustella empiirisesti, mutta en esitä minkäänlaisia lukuja niiden suhteellisesta yleisyydestä. Koska konstruktio tuottaa herkästi polyseemisiä ilmauksia, olennaista on, mitkä merkitystyytit ovat ylipäätään tarjolla. On siis tärkeä muistaa, että vaikka käsittelem tiettyjä parafrasitestin otsikoita tiettyjen merkitystyyppien yhteydessä, samat otsikot on usein mahdollista tulkita toisenkin merkitystyyppin edustajana – toinen tulkinta saattaa jopa olla yleisempi. Ryhmittelyni perustuu siihen, että pyrin nostamaan kuhunkin merkitystyyppiin liittyvät erityispiirteet esille testin tuloksista.

3.1 LUOPUJA

Parafrasitestin seuraavat otsikot hahmottuvat helpoiten *LUOPUJA*-merkitystyyppin mukaisesti: *Meritalta lisääikaa Norjalle* (5), *EBRD:ltä lainoja Viroon* (6), *Sisulta armeijalle*

kuormureita (7), *Kaupungilta tilat grillihiilitehtaalle* (8), *Vasemmistolta ehdokas Lundhin seuraajaksi* (9), *Unkarilaisilta Vojvodinalle itsehallintomalli* (10) ja *STTK:lta 17 alaa ratkaisulautakuntaan* (11). *LUOPUJA* on agenttiivinen – siis aloitteellinen, tahdonalainen, pyrkimyksellinen ja tapahtumaa hallitseva – osallistuja, joka siirtää *TEEMA*-argumentin ilmaiseman osallistujan kolmannen osallistujan vaikutuspiiriin. Tämä kolmas, jonkinlaisen kohteen osoittava osallistuja kuuluu *LUOPUJA*-merkitystyypin semanttiseen kehykseen. Koska konstruktion (ablatiivi + nominatiivi/partitiivi) ei kuulu kolmatta *hahmotettua* argumenttia, kohdeosallistuja voi kuitenkin jäädä implisiittiseksi (esim. *Lääkintävahtimestarilta lastoja kiireeseen* (K), ks. konstruktion hahmotetuista vs. ei-hahmotetuista argumenteista luku 2.2). Luopumistapahtumassa on konkreettimsimmillaan kyse esineen (esim. *synttärrikortti, sukat, taskurahaa*) siirtymisestä kahden ihmisen välillä eli prototyypisestä antamistapahtumasta (ks. esim. J. Leino 2001: 67–68). Koska konstruktioiden perusmerkitysten on osoitettu olevan konkreettisia ja fyysisiä, tämän merkitystyypin voi olettaa verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion perusmerkitykseksi (ks. esim. Goldberg 1995: 33 ja siellä mainitut lähteet). Oletusta tukee myös se, että suurin osa parafrasitestin otsikoista tulkittiin ensisijaisesti antamistapahtumaa ilmaisevaksi.¹¹

Taulukon 2 syntaktista rakennetta kuvaavista sarakkeista näkee, että kaikki erityisesti *LUOPUJA*-merkitystyyppejä edustavat otsikot – kuten itse asiassa kaikki muutkin testatut paitsi otsikko 14 – on muotoiltu useimmiten (39,6–80,8 %) aktiivisiksi (in)transitiivilauseiksi, joiden subjekti vastaa otsikon ablatiivielementtiä. Tämä subjekti toimii lähes jokaisessa tapauksessa *AGENTTINA*, minkä osoittavat toisiaan melkein täydellisesti vastaavat *A-* ja *SBJ*-sarakkeet. Transitiivikonstruktion merkitys on niin skemaattinen, ettei sen perusteella voi vielä tarkemmin päätellä, millaiseen tapahtumatyyppiin parafrasiat viittaavat; selvää on lähinnä, että tapahtumaan sisältyy agenttiivinen osallistuja, joka vaikuttaa jollakin, yleensä suoralla, tavalla toiseen osallistujaan (ks. myös Goldberg 1995: 118–119). Näiden parafrasien lähempi analyysi kuitenkin tarkentaa kuvaa tapahtumatyyppistä, jonka mukaiseksi otsikot 5–11 on tulkittu (ks. taulukko 3).

Taulukko 3.

Verbityypit *LUOPUJA*-otsikoiden aktiivisissa (in)transitiivilauseparafraseissa.

otsikko	tyypillisin verbi	luopumisverbit yhteensä
(5) <i>Meritalta lisäaikaa Norjalle</i>	<i>antaa</i> (73,8 %)	100 %
(6) <i>EBRD:lta lainoja Viroon</i>	<i>myöntää</i> (42,9 %)	98,7 %
(7) <i>Sisulta armeijalle kuormureita</i>	<i>antaa</i> (26,0 %)	74,0 %
(8) <i>Kaupungilta tilat grillihiilitehtaalle</i>	<i>antaa</i> (53,4 %)	87,8 %
(9) <i>Vasemmistolta ehdokas Lundhin seuraajaksi</i>	<i>asettaa</i> (45,4 %)	54,6 %
(10) <i>Unkarilaisilta Vojvodinalle itsehallintomalli</i>	<i>antaa</i> (30,3 %)	45,5 %
(11) <i>STTK:lta 17 alaa ratkaisulautakuntaan</i>	<i>saada</i> (17,9 %)	52,2 %

11. Tämä ei ilmene suoraan taulukosta 2, koska siinä otsikot on ryhmitelty niin, että kaikki mahdolliset merkitystyypit pääsevät esille.

Huomattava enemmistö (74–100 %) otsikoiden 5–8 ja suunnilleen puolet (45,5–54,6 %) otsikoiden 9–11 (in)transitiivilauseparafraaseista rakentuu luopumisverbien ympärille. Olen laskenut luopumisverbeihin tässä yhteydessä myös siirtämisverbit, kuten otsikon 9 parafraaseissa tavallisimman *asettaa*, koska niissäkin on kyse jonkin jo olemassa olevan olion siirtämisestä paikasta tai hallusta toiseen eikä esimerkiksi uuden olion luomisesta, kuten *TUOTTAJA*-merkitystyypissä (ks. luku 3.3; P. Leino 2001a: 51–55). Käsitteellisesti luopuminen ja siirtäminen ovat siis niin lähellä toisiaan, että mielestäni niitä voi käsitellä yhtenä ryhmänä, kun eritellään lähtökohtaisesti suhteellisen skemaattisen konstruktion merkitystyyppiä. Yksittäisistä verbeistä *antaa* on selvästi tavallisin. Vaikka otsikon 6 parafraaseissa *myöntää* on hieman yleisempi (42,9 %), *antaa*-verbin osuus on vain vähän pienempi (39,0 %). *Antaa* ja *myöntää* viittaavat joka tapauksessa hyvin samankaltaiseen tapahtumaan, ja spesifimmän *myöntää*-verbin runsas esiintyminen parafraaseissa liittyy EBRD-pankin ja laina-käsitteen yhdessä aktivoimaan pankkitoimintakehykseen. Otsikon 11 parafraaseissa puolestaan tavallisin verbi on hieman yllättäen *saada* (*STTK saa 17 alaa ratkaisulautakuntaan*,¹² 17,9 %), mutta *antaa* on melkein yhtä yleinen (13,4 %). Tässä kontekstissa *saada*-verbin subjekti ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti VASTAANOTTAJA, vaan tulosijaisen *ratkaisulautakuntaan*-argumentin takia *STTK* hahmottuu jossain määrin agenttiiviseksi: 17 alan päätyminen ratkaisulautakuntaan on ainakin osittain sen ansiota (vrt. *He saivat lapsensa parhaaseen kouluun*). Siinä mielessä *STTK* rinnastuu myös *saada*-verbin subjektina *LUOPUJIN*. Otsikon 11 parafraasit kuitenkin vaihtelevat huomattavasti sekä syntaktisen että semanttisen käsitteistyksensä puolesta, mikä viittaa siihen, että se on monitulkintaisempi tai vaikeammin tulkittavissa kuin otsikot 5–10. Sitä ei voikaan pitää prototyypisenä *LUOPUJA*-merkitystyyppin edustajana.

Otsikoiden 5–11 parafraaseissa esiintyy toistuvasti myös *TUOTTAJA*-tulkintaa (ks. luku 3.3) tukevia valmistamisverbejä, eli osa testin vastaajista on tulkinnut otsikot toisin. Esimerkiksi *Sisulta armeijalle kuormureita* (7) on parafrasoitu usein lauseella *Sisu valmistaa armeijalle kuormureita*. Myös *LUOPUJA*-tulkintaa heijastavan parafraasin *Sisu antaa armeijalle kuormureita* semanttinen kehys voi hahmottua sellaiseksi, että myytävät kuormurit ovat Sisun itsensä aiemmin valmistamia, joten parafraasoimisessa on kyse myös tapahtumaketjun käsitteistettävän vaiheen valinnasta (ks. tällaisesta huomion ikkunoinnista, *windowing of attention*, esim. Talmy 2000: 257–265).

Myös muut otsikoiden 5–11 suhteellisen säännöllisesti toistuvat parafraasityypit tukevat *LUOPUJA*-tulkintaa. Aktiivisten lauseiden muu-alasarakkeesta näkee, että otsikon ablatiivielementti on usein (8,9–36,1 %) merkitty aktiivisen (in)transitiivilauseeseen muuksi jäseneksi kuin subjektiksi. Niissä tapauksissa se on useimmiten *saada*-verbin ablatiiviargumentti (esim. *Sisulta armeijalle kuormureita* (7) → *Armeija saa Sisulta kuormureita*). Seuraava ABL-alasarakke osoittaa, että otsikon ablatiivilla merkityt osallistajat toimivat parafraaseissa melko usein (5,3–16,3 %) myös passiivisten transitiivilauseiden alkuasemaisina ablatiiviargumentteina. Tällaisetkin lauseet rakentuvat useimmiten *saada*-verbin ympärille (esim. *Vasemmistolta ehdokas Lundhin seuraajaksi*

12. En ole kartoittanut parafraasin verbien modusten ja tempusten osuuksia tämän tutkimuksen yhteydessä, joten yksinkertaisuuden vuoksi esitän parafraasit aina indikaatiivin preesensissä.

(9) → *Vasemmistolta saadaan ehdokas Lundhin seuraajaksi*). Lisäksi erityisesti otsikot 9 ja 11 on säännöllisesti muotoiltu erilaisiksi e-lauseiksi. Näille parafraaseille tyypillisin on *tulla*-verbi riippumatta siitä, mihin lauseeseen otsikon ablatiivielementtiä vastaava samanmuotoinen elementti on sijoitettu (esim. *STTK:lta 17 alaa ratkaisulautakuntaan* (11) → *STTK:lta tulee 17 alaa ratkaisulautakuntaan* ~ *Ratkaisulautakuntaan tulee 17 alaa STTK:lta*). Kaikille edellä kuvatuille lauserakenteille on yhteistä, että otsikon ablatiivielementtiä vastaava elementti toimii niissä useimmiten LÄHTEENÄ, mikä on yleensäkin tavallinen tehtävä elollisviitteiselle ablatiiville (ISK 2004: 1203–1204). Otsikon 9 parafraaseissa poikkeuksellisen usein esiintyvät OMISTAJA-roolit selittyvät *Vasemmistolla on (tarjota) ehdokas Lundhin seuraajaksi* -parafraaseilla, joita on peräti 11,5 % kaikista parafraaseista. Semanttisesti omistajuudesta on kuitenkin lyhyt matka luopujuuteen, kuten edellisen esimerkin *on tarjota* -ilmauskin osoittaa.

On mielenkiintoista, että kaikista testatuista otsikoista ablatiivilla ilmaistu osallistuja on käsitteistetty HYÖTYJÄKSI suhteellisen toistuvasti (5,8–8,5 %) ainoastaan tyypillisimmässä LUOPUJA-merkitystyyppin edustajissa (5–7). Tarkemmin määriteltynä kyseessä ovat SIAISTETUT HYÖTYJÄT: *Meritalta annetaan lisäaikaa Norjalle* esim. 'Meritan puolesta ~ valtuuttamana annetaan lisäaikaa Norjalle', *EBRD:ltä myönnetään lainoja Viroon* esim. 'EBRD:n puolesta ~ valtuuttamana myönnetään lainoja Viroon', *Sisulta lahjoitetaan armeijalle kuormureita* esim. 'Sisun puolesta ~ valtuuttamana lahjoitetaan armeijalle kuormureita'. Tällaiset tulkinnat ovat toki marginaalisia, usein hyvinkin outoja. Tällaiset tapaukset voikin tulkita myös niin, että alkuasemainen ablatiivi ilmaiseekin kehysmääritteenä toimivaa LÄHTÖPAIKKAA (esim. *Meritalta annetaan lisäaikaa Norjalle* 'Meritalta käsin annetaan lisäaikaa Norjalle'). Joka tapauksessa myös näiden parafrasien verbinvalinnat osoittavat, että tapahtumatyyppi on tulkittu jonkinlaiseksi antamiseksi.

3.2 TAHATON LUOVUTTAJA

Parafrasitestin otsikoista vain kahdesta (*Suurpankilta herjaava tietokonevirus* (12), *Koulupojalta käsi Vilppulan sahalla* (13)) esiintyy TAHATON LUOVUTTAJA -merkitystyyppin mukaisia tulkintoja. Muista merkitystyypeistä poiketen TAHATON LUOVUTTAJA on epäagenttiivinen osallistuja, sillä se ei käynnistä eikä hallitse tapahtumaa, jossa on osallisenä. Se ei myöskään osallistu tapahtumaan omasta tahdostaan. Tämä merkitystyyppi voi viitata ainakin kolmenlaiseen tapahtumatyyppiin, joita yhdistää ablatiivosallistujan tahaton osuus siihen. Tapahtumatyyppit eroavat toisistaan siinä määrin, että periaatteessa niitä voisi käsitellä erillisinä merkitystyypeinä. Osa tapauksista rinnastuu Kittilän (2005) tarkastelemaan transitiivisiin tapahtumatyyppihin, joihin kuuluu TAHATON AGENTTI ("involuntary agent event", esim. *Mieheltä putosi kuppi*). Kaikenlaiset TAHATTOMAT LUOVUTTAJAT ovat kuitenkin yhteensäkin aineistossani niin harvinaisia, ettei minulla tässä vaiheessa ole tarpeeksi empiirisiä perusteita esitellä niitä erillisinä.

Ensinnäkin TAHATON LUOVUTTAJA voi olla **tahaton luopuja** eli osallistuja, joka menettää TEEMA-argumentin ilmaiseman osallistujan hallustaan tai hallinnastaan (vrt. "menettäjä, tahaton luovuttaja", ISK 2004: 1203–1204). Menetyks voi koskea myös erotamaton omistus -suhdetta, kuten otsikossa *Koulupojalta käsi Vilppulan sahalla* (13).

Tahattoman luopujan tapauksissa ilmauksen semanttiseen kehykseen ei välttämättä sisälly implisiittistäkään AGENTTIA, jolloin tapahtuman esitetään käynnistyvän ikään kuin itsekseen (esim. edellinen esimerkki tulkittuna 'koulupojalta katkesi käsi Vilppulan sahallä'). Toisaalta myös implisiittinen AGENTTI voi aiheuttaa menetyksen (esim. edellinen esimerkki tulkittuna 'koulupojalta katkaistiin käsi Vilppulan sahallä'). Tahattomat luopujat muistuttavat edellä käsiteltyjä LUOPUJIA siinä, että jotain olemassa olevaa siirtyy pois niiden vaikutuspiiristä. Tätä poistumista voidaan korostaa erilaisilla elementeillä (esim. *TeliaSoneran johtajilta bonukset pois* (I)). Toiseksi TAHATON LUOVUTTAJA voi olla tahaton tuottaja eli osallistuja, joka tulee vahingossa tuottaneeksi TEEMA-argumentin ilmaiseman osallistujan (esim. *Stora Enson Oulun tehtaalta hajuhaittoja* (I)).¹³ Se muistuttaa TUOTTAJAA (ks. luku 3.3), koska synnyttää uuden olion, mutta tämä tuottaminen on pikemminkin vahinko kuin tarkoituksellista. Kolmanneksi TAHATON LUOVUTTAJA voi olla osallistuja, jonka ei tarvitse olla edes fyysisesti läsnä kuvatussa tapahtumassa: se voi olla tahaton lähde, jonka aiemman toiminnan inspiroimana tai pohjalta implisiittinen AGENTTI tuottaa jotain (esim. *Koirilta malli ihmistenkin torkahtelun vaikutustavasta* (A) tulkittuna 'koirilta otetaan malli ihmistenkin torkahtelun vaikutustavasta', *Beatlesilta viimeinen single* (A) tulkittuna 'Beatlesilta julkaistaan viimeinen single'). Tahattomiksi lähteiksi hahmottuvat erityisen helposti sellaiset tarkoitteet, joista tiedetään, etteivät ne enää ole olemassa (*Beatles*).

Tahattoman tuottajan ja tahattoman lähteen semanttiseen kehykseen ei sisälly kohdeosallistujaa (kuten VASTAANOTTAJA), ja tahattoman luopujankin yhteydessä se on mahdollinen vain, jos TEEMA viittaa siirrettävissä olevaan olioon, kuten konkreettiseen esineeseen tai vaikkapa valtaan – esimerkiksi erottamattoman omistuksen yhteydessä VASTAANOTTAJA ei olisi kovin luonteva (?*Koulupojalta käsi ryöstäjille Vilppulan sahallä*).

TAHATON LUOVUTTAJA -merkitystyyppin parafrasit eroavat syntaktiselta rakenteeltaan selkeästi muista merkitystyypeistä. Taulukko 2 osoittaa, että vaikka myös esimerkit 12 ja 13 on muotoiltu useimmiten aktiiviseksi (in)transitiivilauseiksi niin, että otsikon ablatiiviargumentista on tullut nominatiivisubjekti, e-lauseparafrasit ovat suunnilleen yhtä yleisiä – yleisempiä kuin muiden merkitystyyppien yhteydessä – ja myös muunlaisia aktiivisia lauseita esiintyy paljon. Jo tämä viittaa siihen, että *suurpankilta* ja *koulupojalta* on usein tulkittu muulla tavalla kuin selkeästi agenttiiviseksi osallistujiksi. Saman voi päätellä siitä, millaisissa semanttisissa rooleissa *suurpankki* ja *koulupoika* esiintyvät parafraseissa: ne on käsitteistetty AGENTEIKSI harvinaisen harvoin. Tarkastelen seuraavaksi lähemmin parafrasien havainnollisimpia piirteitä, jotka heijastavat TAHATON LUOVUTTAJA -tulkintaa.

Otsikon 12 lähes kaikki aktiiviset (in)transitiivilauseparafrasit ovat kyllä agenttiiviseen LUOPUJA-tulkintaan sopivia (esim. *Suurpankki levittää herjaavaa tietokonevirusta*, joka kattaa 36,2 % tästä parafraseityypistä), mutta suurin osa parafraseista edustaa muita lausetyyppejä. Ensinnäkin esimerkki 12 on muotoiltu keskimääräistä useammin (30,6 %) e-lauseeksi. Niistä suurin osa (29,8 %) sisältää *lähteä*-verbin: *Suurpankilta läh-*

13. *Stora Enson Oulun tehtaalta* hahmottuu TAHATTOMAKSI LUOVUTTAJAKSI tietysti vain siinä tapauksessa, että se tulkitaan ihmisistä koostuvaksi yhteisöksi eikä paikaksi.

tee (liikkeelle) herjaava tietokonevirus. Lähes yhtä paljon on tulla- ja levitä-verbin sisältäviä parafraaseja (molempia 26,3 %, *Suurpankilta tulee ~ leviää herjaava tietokonevirus*). Kaikissa näissä *suurpankilta* viittaa osallistujaan, jonka agenttiivisuus on vähäistä; syntyy vaikutelma tapahtumasta, jonka alkamisesta suurpankki on korkeintaan epäsuorasti vastuussa. Tämä on odotuksenmukaista sijanmerkinnän perusteella: ablatiivit eivät ilmaise prototyyppejä AGENTTEJA. Lisäksi e-lause esittää tapahtuman niin, että kyseinen suurpankki ei myöskään hallitse tapahtuman vaiheita. Edellisissä parafraaseissa *suurpankilta* toimii siis LÄHTEENÄ – jonka voisi monessa tapauksessa määrittellä myös TAHATTOMAKSI AGENTIKSI (esim. *Suurpankilta pääsee irti herjaava tietokonevirus*, vrt. Kittilä 2005: 381–385) – eikä AGENTTINA. Myös se, että suurpankki on käsitteistetty melko usein LÄHTÖPAIKAKSI (10,8 %, esim. *Suurpankista leviää herjaava tietokonevirus*), siis elotonviitteiseksi, osoittaa, ettei sitä hahmoteta agenttiiviseksi yhtä herkästi kuin ablatiivilla merkitty osallistuja muissa merkitystyypeissä.

Otsikon 13 parafraasien syntaktiset rakenteet jakautuvat hyvin samantyyppisesti kuin otsikon 12, mutta LÄHTÖPAIKKA-roolit puuttuvat kokonaan, koska *koulupojalta* ilmaisee yksiselitteisesti elollisen osallistujan. Niiden osuutta paikkaavat omistajaa ilmaisevat määriteroolit (*koulupojan käsi*, 12,7 %), mikä selittyy pojan ja käden välillä vallitsevalla erottamaton omistus -suhteella. Parafraasin lausetyypistä riippumatta paljastavimpia piirteitä ovat kuitenkin verbinvalinnat. Tavallisimmat yksittäiset parafraasityypit ovat *Koulupoika menettää kätensä Vilppulan sahall* (34,6 % kaikista parafraaseista), *Koulupojalta katkeaa käsi Vilppulan sahall* (13,7 % kaikista parafraaseista) ja *Koulupojalta irtoaa käsi Vilppulan sahall* (9,8 % kaikista parafraaseista). Itse asiassa kaikki otsikosta 13 muotoillut parafraasit (N = 205) viittaavat samaan tulkintaan, mikä on ainutlaatuaista sekä tämän että verbittömiä allatiivialkuisia otsikoita koskevan parafraasitestin (Västi 2011a) tuottamassa aineistossa. Lisäksi on tärkeää huomata, että vaikka kaikki *koulupoika*-subjektit on laskettu AGENTEIKSI aktiivisten transitiivilauseiden muotoisissa parafraaseissa morfosyntaktisten piirteidensä perusteella (ks. taulukko 2), ne ovat itse asiassa TAHATTOMIA AGENTTEJA, kuten yllä olevassa esimerkissä *Koulupoika menettää kätensä Vilppulan sahall*. Argumenttirooleja ei siis ole jaettu hienojakoisemmiksi rooleiksi ottamalla tarkemmin huomioon niiden semanttiset piirteet, vaan analysoin parafraasien semantiikkaa yksityiskohtaisemmin tapauskohtaisesti niiden erilaisten ominaisuuksien perusteella.

On epäselvää, miksi TAHATON LUOVUTTAJA -merkitystyypin sopivia otsikoita esiintyy niin vähän aineistossani – oman intuitioni mukaan aineiston 500 otsikosta noin 15 voi tulkita niin. Toisaalta TAHATON LUOVUTTAJA -tulkinta olisi usein periaatteessa mahdollinen – varsinkin jos otsikko ei sisällä allatiivimuotoista VASTAANOTTAJAA tai muuta kohdeargumenttia – mutta tunnusmerkinen, suhteessa maailmantietoon epätodennäköinen. Esimerkiksi *TE-keskukselta työvoimarahaa* (K) *voisi* tarkoittaa 'TE-keskukselta varastettiin työvoimarahaa', mutta se ei tunnu todelliselta vaihtoehdolta. Minkään testaamani otsikon parafraaseissa ei esiinnykään edes satunnaisesti TAHATON LUOVUTTAJA -merkitystyypin sopivia *verbejä*, paitsi otsikon 13, joka erottamaton omistus -suhteen takia ei oikein salli muita tulkintavaihtoehtoja. Jopa otsikon 12 TAHATON LUOVUTTAJA -tulkinat perustuvat enemmän käytettyjen konstruktioiden tapaan kuvata tilanne kuin leksikaalisiin valintoihin.

3.3 TUOTTAJA

Taulukossa 2 *TUOTTAJA*-merkitystyyppiä edustaa selkeästi vain *Hectorilta uusi levy hitaasti* (14), vaikka useista muistakin parafrasitestin otsikoista esiintyy *TUOTTAJA*-tulintoja. Tämä merkitystyyppi ei aineistoni perusteella vaikuta suinkaan harvinaiselta, vaan en ilmeisesti täysin onnistunut testin otsikoiden valinnassa – aineistoni otsikoista esimerkiksi *Tellervo Koivistolta muistelmat* (A) ja *Wotherspoonilta toinen ME* (A) sopisivat *TUOTTAJA*-merkitystyyppiin. *TUOTTAJAAN* voi liittää samat agenttiiviset piirteet kuin *LUOPUJAAN*. Se on osallistuja, joka tavalla tai toisella saa aikaan *TEEMA*-argumentin ilmaiseman osallistujan, joka puolestaan voi olla monenlainen konkreettinen (esim. *muistitikku, tila-auto*) tai abstrakti (esim. *talousennuste, säännöt*) tuotos. *LUOPUJAAN* nähden erona on syntyvä olio siirtyvän sijaan (esim. 'kirjoittaa kirje' vs. 'lähettää kirje'). Tämän tapahtumatyyppin semanttiseen kehukseen ei siis sisälly minkäänlaista kohdeosallistujaa, minkä vuoksi *TUOTTAJA*-otsikoissa ei yleensä olekaan allatiiviargumenttia. Jos otsikko tulkitaan *TUOTTAJAN* sisältäväksi, vaikka siihen kuuluu myös ellollisviitteinen allatiivielementti, tämä hahmottuu jonkinlaiseksi *HYÖTYJÄ*-adjunktiksi eli ilmauksen syntaktisen ja semanttisen ytimen ulkopuoliseksi osaksi (esim. *TPO:lta kiinteä linja internetin suurkäyttäjille* (A) merkityksessä 'TPO tuottaa kiinteän linjan internetin suurkäyttäjää varten').

Taulukko 2 osoittaa, että myös *TUOTTAJA*-merkitystyyppin parafrasit erottuvat selvästi muista. *Hectorilta uusi levy hitaasti* (14) on testin ainoa otsikko, jota ei ole useimmiten muotoiltu sellaiseksi (in)transitiivilauseeksi, jonka subjekti vastaa otsikon ablatiivielementtiä; sellaisia parafraseja on vain 18,4 %. Niissäkin tapauksissa verbinvalinnat osoittavat yksiselitteisesti, että *Hectorilta* on tulkittu *TUOTTAJAKSI*: *Hector* toimii niissä jonkinlaisen tuottamisverbin *AGENTTINA* (esim. *Hector tekee ~ valmistaa ~ julkaisee uuden levynsä hitaasti*). Tavallisimmin (59,2 %) otsikko 14 on muotoiltu intransitiivilauseeksi, jonka subjektin genetiivimääritteenä alkujaan ablatiivilla merkitty osallistuja toimii: esim. *Hectorin uusi levy valmistuu hitaasti* (70,5 % tästä parafrasityypistä). Juuri nämä parafrasit selittävät sen, että otsikon *Hectorilta*-elementti on poikkeuksellisen usein merkitty *OMISTAJA*-määritteeksi (ks. taulukon 2 (O)-sarake). Vaikka *Hectorin* rooli tapahtumassa on tällä tavalla taka-alaistettu ja levyn syntyminen ilmaistaan ikään kuin itsestään tapahtuvana, käsitteistys sisältää tiedon siitä, että *Hector* on mukana levyn syntyprosessissa; *valmistua*-verbin yhteydessä lauseke *Hectorin uusi levy* rinnastuu helposti *Hectorin valmistama uusi levy* -tyyppiseen lausekkeeseen. Genetiivimääritteenä ilmaistu otsikon ablatiivielementti ei kuitenkaan yleensä tunnu mahdollistavan tällaista merkitystä: esim. *Kaupungilta tilat grillihiilitehtaalle* (5) → *Kaupungin tilat siirtyvät grillihiilitehtaalle*, jossa *kaupungin tilat* ≠ *kaupungin siirtämät tilat*. Tavalinen (20,9 %) parafrasityyppi on myös e-lauseen hahmoinen *Hectorilta tulee ~ ilmestyy ~ valmistuu uusi levy hitaasti*, jossa *Hectorilta* toimii *LÄHTEENÄ* ja verbinvalinta voi viitata suoraan jonkinlaiseen syntyprosessiin. Verbit *ilmestyy*, *valmistua* ja *syntyä* kattavatkin 72,1 % tästä parafrasityypistä. Nämä tapaukset kuvaavat yhtä ablatiivin erityisistä tehtävistä, nimittäin tekijän ilmaisemista rakenteessa, jossa syntaktisesti subjektimaisiin elementtiin on semanttisesti epäagenttiivinen (vrt. d-esimerkkien ablatiivielementit ISK 2004: 945; tekijä-esimerkit ISK 2004: 1203–1204).

3.4 TOIMIJA

TOIMIJA-merkitystyyppiä edustavat parafrasitestin tuloksissa *Oikeusasiamieheltä huomautus* (15), *Haukiputaalta ei Linnanmaan uimahallille* (16), *Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan* (17), *Bill Clintonilta tuki Obamalle välikäden kautta* (18) ja *Australialta pahoittelu alkuperäisväestölle* (19). Myös TOIMIJA on selkeästi agenttiivinen osallistuja. Tämän merkitystyyppin TEEMA-argumentilla on kuitenkin erilainen tehtävä kuin aiemmin käsitellyissä merkitystyypeissä, sillä se viittaa jonkinlaiseen tekoon eikä esineeseen, olentoon tai asiaan. TOIMIJAN yhteydessä TEEMA onkin useimmiten deverbali nomini (esim. *päätös, hyökkäys, tappouhkaus*), joka osoittaa, millaisesta tapahtumatyypistä on kyse – samaan tapaan kuin lauseiden verbit osoittaisivat. TOIMIJAN ympärille rakentuvat tapahtumatyypit vaihtelevat siis TEEMAN semanttisen sisällön mukaan eivätkä ole samalla tavalla yhtenäisiä kuin LUOPUJA- ja TUOTTAJA-merkitystyypeissä. Sen sijaan TOIMIJA-merkitystyyppin TEEMAN avulla voidaan ilmaista hyvinkin spesifiä tapahtumatyyppiä. Tapahtumatyypit voi kuitenkin jakaa ainakin kolmeen ryhmään sillä perusteella, millainen rooli mahdollisella elollisella allatiivimuotoisella osallistujalla on tapahtumassa.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ilmaukset, joihin ei voi ajatella elollisviitteistä allatiivielementtiä. Silloin tapahtumassa on yksinkertaisesti kyse siitä, **mitä ablatiivilla merkitty osallistuja tekee**, eikä semanttiseen kehykseen kuulu toista korosteista elollista osallistujaa, joka toteutuisi konstruktion ei-hahmotettuna argumenttina (esim. *Englannilta vain vartti hyvää peliä* (K), *Professorilta raju hyökkäys gallupeja vastaan* (I), *Kulttuuritoimelta tiukat säästöt* (K), *Nokialta maailman ensimmäinen wcdma-koe-soitto [sic] yleisessä verkossa* (A)). Toisessa ryhmässä mahdollinen elollisviitteinen allatiivielementti ilmaisee osallistujaa, **jolle ablatiivimuotoinen osallistuja TEEMA-argumentin osoittamalla tavalla antaa mahdollisuuden toimia tai jota pyytää toimimaan** (tjs.) (esim. *Julkisen sanan neuvostolta vapauttava päätös Kalevalle* (K) tulkittuna 'Julkisen sanan neuvosto päättää, että Kaleva vapautuu'). Useimmiten tällainen implikoitu toimija on kuitenkin implisiittinen (esim. *Vihreiltä naisilta tutkintapyyntö valtuutetun raiskauspuheista* (I) tulkittuna 'Vihreät naiset pyytävät [jotakin tahoja] tutkimaan valtuutetun raiskauspuheet', *Khmer-johtajilta anteeksipyyntö* (K) tulkittuna 'Khmer-johtajat pyytävät [jotakin tahoja] antamaan anteeksi'). Kolmannessa ryhmässä mahdollinen elollisviitteinen allatiivielementti ilmaisee osallistujaa, **johon ablatiivosallistuja vaikuttaa suuremmin**. Tämä toinen elollinen osallistuja toimii usein jonkinlaisen viestin vastaanottajana kommunikointitapahtumassa (esim. *Turkilta viimeinen varoitus Syyrialle* (K) tulkittuna 'Turkki varoittaa Syyriaa viimeisen kerran', *Ahtisaarelta neuvoja Obamalle* (I) tulkittuna 'Ahtisaari neuvoo Obamaa') tai muunlaisen toiminnan kohteena (esim. *Keskustan Kallilta yhä täysi tuki pääministerille* (I) tulkittuna esim. 'Keskustan Kalli tukee yhä täysin pääministeriä', *Aseharrastajilta ymmärrystä Holmlundille* (I) tulkittuna 'Aseharrastajat ymmärtävät Holmlundia'). Kaikki parafrasitestin TOIMIJA-otsikot voi laskea viimeiseen ryhmään.

Taulukosta 2 näkee, että TOIMIJA-otsikoiden parafrasisit muistuttavat taulukoituina LUOPUJA-otsikoiden parafraseja: selvä enemmistö (53,1–87,4 %) on aktiivisia (in)transitiivilauseita, joiden subjekti vastaa otsikon ablatiivielementtiä, ja lähes kaikki näistä

subjekteista toimivat AGENTTEINA. Myös otsikon ablatiivielementille parafraseissa annettujen LÄHDE-roolien osuus on samankaltainen kuin LUOPUJA-otsikoissa. Muita (in)transitiivilauseita ja passiivisia ablatiivialkuisia lauseita kuitenkin esiintyy melko satunnaisesti, toisin kuin LUOPUJEN kohdalla. Otsikon 16 muotoileminen poikkeuksellisen usein passiiviseksi ablatiivialkuiseksi lauseeksi ja *Haukiputaalta*-elementin merkitseminen LÄHTÖPAIKAKSI parafraseissa johtuvat siitä, että *Haukiputaalta* on usein tulkittu elottomaan olioon viittaavaksi, kuten parafrasissa *Haukiputaalta ei tulla Linnanmaan uimahallille*. E-lauseen hahmoiset parafrasit ovat puolestaan hieman yleisempiä kuin LUOPUJA-otsikoiden yhteydessä. Otsikon 15 parafraseista jopa 35,4 % on e-lauseita: esim. *Oikeusasiamieheltä tulee huomautus* (94,6 % tästä parafrasityypistä). Tällainen käsitteistys viittaa pikemminkin LUOPUJA-tulkintaan, jossa *huomautus* ei tarkoita tekoa eli 'huomauttamista' vaan enemmän tai vähemmän konkreettista oliota, kuten kirjallista tiedonantoa tai muunlaista viestiä, joka myös liikkuu fyysisesti.

LUOPUJA-käsitteistysten tapaan TOIMIJA-käsitteistykset tulevat parhaiten esiin, kun aktiivisia (in)transitiivilauseparafraseja tarkastellaan lähemmin. Taulukko 4 osoittaa, että näiden parafrasien verbit perustuvat toistuvasti (8,2–57,1 %) suoraan konstruktion TEEMA-argumenttiin, mikä tukee yllä kuvattua TOIMIJA-tulkintaa. Tällaiset spesifin verbin sisältävät lauseet eivät kuitenkaan ole aina tämän parafrasityypin tavallisimpia. Myös *tehdä*- ja varsinkin *antaa*-verbilliset lauseet ovat erittäin tyypillisiä ja saattavat muodostaa jopa valtaosan parafraseista. Niissä tapauksissa ei ole kyse yksiselitteisesti TUOTTAJA- ja LUOPUJA-käsitteistyksistä, vaan ilmaukset ovat kaksitulkintaisia. Esimerkiksi *Suomi tekee uuden ehdotuksen kriisinhallintaan* voi tarkoittaa 'Suomi laatii [tjs.] uuden [kirjallisen] ehdotuksen kriisinhallintaan' tai 'Suomi ehdottaa uudestaan jotain kriisinhallintaan liittyvää', ja *Bill Clinton antaa tukea Obamalle välikäden kautta* voi tarkoittaa 'Bill Clinton antaa [rahallista] tukea Obamalle välikäden kautta' tai 'Bill Clinton tukee Obamaa [henkisesti] välikäden kautta' – jo alkuperäinen TEEMA-argumentti on monitulkintainen. Taulukosta 4 puuttuvan otsikon *Haukiputaalta ei Linnanmaan uimahallille* (16) TEEMANA on pelkkä kieltoverbi tai siihen pohjautuva nomini – riippuu siitä, miten ilmaus tulkitaan – mutta sen tavallisin yksittäinen (in)transitiivinen parafrasi on *Haukipudas sanoo ei Linnanmaan uimahallille* (24,3 %). Myös se osoittaa, että *Haukiputaalta* on tulkittu eri tavalla kuin LUOPUJAT, TAHATTOMAT LUOVUTTAJAT ja TUOTTAJAT – siis TOIMIJAN kuvauksen mukaisesti. Otsikon 16 parafrasit kuitenkin vaihtelevat suuresti; *ei* TEEMANA tekee ilmauksesta erityisen monitulkintaisen.

Taulukko 4.

TEEMOJEN kantaverbit TOIMIJA-otsikoiden aktiivisissa (in)transitiivilauseparafraseissa.

otsikko	verbi	%
(15) <i>Oikeusasiamieheltä huomautus</i>	<i>huomauttaa</i>	14,4
(17) <i>Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan</i>	<i>ehdottaa</i>	8,2
(18) <i>Bill Clintonilta tuki Obamalle välikäden kautta</i>	<i>tukea</i>	57,1
(19) <i>Australialta pahoittelu alkuperäisväestölle</i>	<i>pahoitella</i>	22,4

Aktiivisia (in)transitiivilauseparafraseja voi tarkastella myös verbityypeittäin samalla tavalla kuin LUOPUJA-merkitystyyppien otsikoita. Taulukossa 5 verbit on luokiteltu luopumis-, tuottamis-, toimimis- ja menettämisverbeihin konstruktion merkitystyyppien mukaisesti. Toimimisverbit on sikäli roskakorikategorian kaltainen, että se voi sisältää hyvin monenlaisia verbejä – niiden vaihtelu vastaa otsikoiden TEEMA-argumenttien vaihtelua. Olennaista on ero luopumis-, tuottamis- ja menettämisverbeihin.¹⁴ Muut-sarake käsittää lähinnä yllä mainittuja kaksitulunkintaisia *antaa-* ja *tehdä-*verbejä, mutta otsikon 16 parafrasien joukossa on myös yksittäisiä kokemusverbejä (esim. *ei halua*). Otsikon 15 tapauksessa kyse on enimmäkseen *antaa huomautus* -ilmauksista, otsikon 17 tapauksessa yksinomaan *tehdä ehdotus* -ilmauksista ja otsikon 18 tapauksessa *antaa tukea ~ tukensa* -ilmauksista. Yhtä kaikki taulukosta 5 näkee, että erilaiset toimimisverbit esiintyvät kaiken kaikkiaan taajaan muiden verbien kustannuksella. Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan (17) on kuitenkin parafrasoitu puolessa tapauksista luopumisverbillä, mikä viittaa *ehdotus*-ilmauksen hahmottamiseen siirrettävänä oliona eikä tekona. Otsikko 17 tulkitaan siis herkästi myös LUOPUJA-merkitystyyppien edustajaksi.

Taulukko 5.
Verbityypit TOIMIIA-otsikoiden aktiivisissa (in)transitiivilauseparafraseissa.

otsikko	luopumis- verbit %	tuottamis- verbit %	toimimis- verbit %	menettämis- verbit %	muut %
(15) <i>Oikeusasiamieheltä huomautus</i>	2,7	–	17,1	–	80,2
(16) <i>Haukiputaalta ei Linnanmaan uimahallille</i>	1,8	0,9	92,8	–	4,5
(17) <i>Suomelta uusi ehdotus kriisinhallintaan</i>	50,0	4,1	21,2	–	24,7
(18) <i>Bill Clintonilta tuki Obamalle välikäden kautta</i>	3,7	–	60,2	–	36,0
(19) <i>Australialta pahoittelu alkuperäisväestölle</i>	14,9	–	85,1	–	–

3.5 Yhteenveto

Edellisissä luvuissa olen parafrasitestin tuella määritellyt neljä merkitystyyppiä, joita verbitön ablatiivialkuinen konstruktio voi ilmaista, kun ablatiivielementti on elollisviitteinen. Näiden merkitystyyppien osoittamat tapahtumatyyppit olen kuvannut ablatiivimuotoisen osallistujan näkökulmasta; se voi toimia LUOPUJANA, TAHATTOMANA LUOVUTTAJANA, TUOTTAJANA tai TOIMIJANA. Ablatiivilla tiedetään muutenkin olevan samantapaisia tehtäviä. Elollisen osallistujan yhteydessä se ilmaisee erilaisissa konstruktioissa LUOPUJAA (esim. *Emmiltä lähti kymmeniä kirjeitä kirjekavereille, Anni*

¹⁴ Viimeksi mainittuja ei kuitenkaan esiinny ollenkaan muiden kuin otsikon 13 parafraseissa, kuten kävi ilmi luvussa 3.2.

ei koskaan saanut lahjaa kummiltaan) ja TAHATONTA LUOVUTTAJAA (esim. *Mummolta hiipui muisti, Panttivanki pakeni kiduttajiltaan*). TUOTTAJAN ja TOIMIJAN ilmaisijana ablatiivin mahdollisuudet ovat jonkin verran rajallisemmat verbillisissä konstruktioidissa. TUOTTAJA esiintyy lähinnä e-lauseissa (esim. *Kylähullulta ilmestyi taas uusi lehtikirjoitus*). TOIMIJA puolestaan sopii alkuasemaisena e-lauseisiin lähinnä onnistumista ja sujumista ilmaisevien verbien yhteyteen (esim. *Seppo Rädyltä lentää keihäs, Minnalta käy neulominen*), eli sen merkitysala on melko kapea; lauseenloppuisena TOIMIJA-tyyppisen osallistujan agenttiivisuus on taka-alaistettu (esim. *Se oli kauniisti tehty häneltä*). (Vrt. ISK 2004: 937–938, 945, 1196–1197, 1203–1204.) Parafraasitestin tuottamat käsitteistyksen tukevat intuitioon perustuvaa jaotteluani. Pelkät lausetyypit ja semanttiset roolit eivät kerro aivan yhtä suoraan parafraasien merkityksestä kuin verbitömien allatiivialkuisten otsikoiden parafraaseissa (Västi 2011a), mutta verbinvalinnat ja muut parafraasien yksityiskohdat sopivat luonnehtimiini merkitystyyppiin.

Koska kaikki aineistoni elolliset ablatiivimuotoiset osallistajat esiintyvät samanlaisessa syntaktisessä rakenteessa, niiden agenttiivisuus vaihtelee vähemmän kuin yllä kuvatuissa verbillisissä esimerkeissä. Tässä verbittömässä konstruktiossa elollinen ablatiivilla merkitty osallistuja on erityisen agenttiivinen, ja alkuasemaisena – siis kanonisen subjektin paikalla – se on yleensäkin agenttiivisempi (vrt. *Venäjältä myönnytyksiä* (K) ~ *Myönnytyksiä Venäjältä*). Vain TAHATON LUOVUTTAJA erottuu muista osallistujaroleista tässä suhteessa, koska elollisuudesta huolimatta sillä on hyvin vähän agenttiivisiä piirteitä. Merkitystyyppit kuitenkin erottuvat omiksi tapahtumatyypeikseen TEEMA-argumentin luonteen ja mahdollisten muiden argumenttien perusteella (ks. taulukko 6). Erityyppiset TEEMAT liittyvät suoraan eri tapahtumatyyppiin, mutta TAHATON LUOVUTTAJA on tässäkin suhteessa erilainen, koska se voi esiintyä monenlaisissa tapahtumatyypeissä. Tarkalleen ottaen se voi olla olion tahaton siirtäjä tai valmistaja tai jopa tahaton toimija, joten oikeastaan kyse on agenttiivisten osallistujaroolien epäagenttiivisistä vastaineista, mutta aineistoni on käytännössä liian pieni niiden käsittelemiseksi erillisinä osallistujaroleina. LUOPUJA puolestaan on siinä suhteessa erityinen, että sen semanttiseen kehykseen sisältyy kohdeosallistuja, mikä näkyy otsikoissa usein allatiivimuotoisena VASTAANOTTAJA-argumenttina. Myös TOIMIJAN yhteydessä kolmas argumentti on mahdollinen – sen esiintymismahdollisuudet riippuvat pitkälti siitä, milaista tekoa TEEMA ilmaisee.

Taulukko 6.
Merkitystyyppien piirteet.

merkitystyyppi	AGENTTI	TEEMA	muu kehyksen korostainen osallistuja
LUOPUJA	LUOPUJA	siirtyvä olio	kohdeosallistuja
TAHATON LUOVUTTAJA	– / implisiittinen	riippuu tapahtumatyyppistä	–
TUOTTAJA	TUOTTAJA	syntyvä olio	–
TOIMIJA	TOIMIJA	teko	– / riippuu tapahtumatyyppistä

Vaikka verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion polysemian voi kuvata yllä esitetyllä tavalla erillisinä merkitystyyppinä, joihin liittyy tietyt piirteet, konstruktion toteutumukset ovat tyypillisesti monitulkintaisia. LÄHDE- ja TEEMA-argumentti ovat usein itsessään polyseemisiä, ja niiden esiintyminen ilman tapahtumatyyppiä spesifioivaa verbiä johtaa monitulkintaisiin ilmauksiin. TUOTTAJAN ja TOIMIJAN välistä harmaata aluetta havainnollistavat esimerkiksi otsikon 15 *Oikeusasiames tekee huomautuksen* -parafraasin tyypiset käsitteistyksen: tarkoittaako *tehdä huomautus* 'kirjallisen huomautuksen laatimista' vai 'suullista huomauttamista'? Samoin otsikko *Natolta päätös jatko-operaatiosta Bosniassa* (K) tulkitaan todennäköisesti joko TUOTTAJA- tai TOIMIJA-merkitystyyppin mukaisesti sen perusteella, ymmärretäänkö *päätös* jonkinlaiseksi tuotteeksi vai teoksi. Ero on joka tapauksessa käsitteellisestikin pienehkö, sillä tuotteen valmistaminen ja teon tekeminen molemmat omalla tavallaan synnyttävät jotain. Vastaavasti usein on vaikea erottaa LUOPUJA ja TOIMIJA, kuten otsikon 17 *Suomi antaa uuden ehdotuksen kriisinhallintaan* -parafraasitkin osoittavat: *antaa ehdotus* voi tarkoittaa 'kirjallisen ehdotuksen antamista' tai 'suullista ehdottamista'. Otsikossa *Opetusministeriöltä tukea työpajoille* (A) puolestaan *tukea* voi viitata 'rahalliseen tukeen' tai jonkinlaiseen 'henkiseen tukemiseen', minkä mukaan koko ilmauksen tulkinta vaihtelee LUOPUJA- ja TOIMIJA-merkitystyyppin välillä. LUOPUJAN ja TUOTTAJAN erottaminen puolestaan liittyy siihen, tulkitaanko TEEMA-argumentti siirrettäväksi vai rakennettavaksi olioksi. Esimerkiksi otsikko *Montenegrolta EU-hakemus* (I) voi sisältää LUOPUJA-ablatiivielementin, jos 'Montenegro lähettää EU-hakemuksen', ja TUOTTAJA-ablatiivielementin, jos 'Montenegro tekee EU-hakemuksen'. Lisäksi kyse voi olla TOIMIJA-ablatiivielementistä, jos 'Montenegro hakee EU-jäsenyyttä'. Jopa väkinäinen *TAHATON LUOVUTTAJA* -tulkinta olisi periaatteessa mahdollinen: 'Montenegrolta vietiin [tjs.] EU-hakemus'. Kuten luvussa 3.2 tuli ilmi, *TAHATON LUOVUTTAJA* -tulkinta ei kuitenkaan tunnu pääsevän esille, ellei kaikkia muita ole jotenkin estetty, kuten *pois*-adverbin avulla (esim. *TeliaSoneran johtajilta bonukset pois* (I)).

Käytännössä verbittömät ilmaukset ovat siis herkästi monitulkintaisia, mutta se ei tarkoita, ettei *merkitystyyppijä* voisi erottaa toisistaan. Tulkintavaihtoehdot pohjautuvat näihin merkitystyyppihin, joilla on omat piirteensä. Se, mitä piirteitä kuhunkin ilmaukseen liitetään, riippuu yksittäisten elementtien tulkinnasta sekä erikseen että suhteessa muihin. Toisaalta, samalla kun muun muassa leksikaalinen polysemia ja siitä seuraavat kehysvaihtoehdot tekevät verbittömistä ilmauksista periaatteessa monitulkintaisia, pragmaattiset tekijät käytännössä rajoittavat ja ohjaavat tulkintoja. Esimerkiksi otsikkoa *Yhdysvalloilta ruokaa P-Korealle* (K) ei herkästi tulkita TUOTTAJA-merkitystyyppin mukaisesti (esim. 'Yhdysvallat valmistaa ruokaa P-Korealle'), vaikka se olisi täysin looginen tulkinta leksikaalisen semantiikan perusteella, vaan LUOPUJA-merkitystyyppin mukaisesti (esim. 'Yhdysvallat lähettää ruokaa P-Korealle'). Verbittömät ablatiivialkuiset ilmaukset toimivat siis suhteellisen yksiselitteisinä viesteinä skemaattisuudestaan ja monitulkintaisuudesta huolimatta, minkä osoittaa myös se, että parafraasitestin otsikot tulkittiin varsin yhdenmukaisesti. (Kokoava esitys verbittömien ablatiivi- ja allatiivialkuisen konstruktioiden polysemiasta on Västi 2011b.)

4 Päätelmät

Parafraasitestin tulokset vahvistavat intuitiioni, että verbitön ablatiivialkuinen konstruktio on polyseeminen. Sillä on ainakin tässä artikkelissa kuvatut neljä merkitystyyppiä, joissa ablatiivielementin osallistujarooli on *LUOPUJA*, *TAHATON LUOVUTTAJA*, *TUOTTAJA* tai *TOIMIJA*. Aikaisempien tutkimusten perusteella onkin odotuksenmukaista, että argumenttirakennekonstruktiot ovat polyseemisiä, myös verbittömät (esim. Goldberg 1995: 31–33 ja siellä mainitut lähteet; P. Leino 2001a: 57–58; Västi 2011a). Verbittömän argumenttirakennekonstruktion polysemia on kuitenkin sikäli erilaista, että merkitystyytit ovat luontaisesti skemaattisia prosessin eli tapahtuman yksityiskohtien suhteen, koska pelkät nominaaliset elementit eivät pysty ilmaisemaan kaikkea sitä tapahtumaan liittyvää tietoa, jonka verbi pystyisi (vrt. esim. *Sisulta armeijalle kuormureita* ~ *Sisu suunnittelee armeijalle kuormureita*). Skemaattisuuden takia konstruktion toteutumissa on tulkinnanvaraa yhden merkitystyytiin puiteissakin – esimerkiksi *LUOPUJA* voi olla lahjoittava tai myyvä osallistuja – ja lisäksi ne ovat tyypillisesti monitulkintaisia merkitystyyppien kesken. Yksittäisen ilmauksen yksittäiseen tulkintaan vaikuttavat kielellisten ominaisuuksien ohessa sen tilanteinen ja tekstuaalinen konteksti sekä tulkitsijan tiedot maailmasta. Konstruktion *TEEMA*-argumentin sijanvaihtelu nominatiivin ja partitiivin välillä ei liity niinkään tapahtumatyyppien väliseen käsitteistykseen kuin tapahtumatyytiin sisäiseen rakenteeseen, koska kieliopillisten sijojen oma merkitys on erittäin skemaattinen; tässä konstruktiossa ne spesifioivat *TEEMAN* ominaisuuksia. Verbittömän argumenttirakennekonstruktion polysemiaa ei siis voi selittää eri verbiluokkien ja konstruktion vuorovaikutuksena, vaan konstruktion sijojen ja leksikaalisen aineksen semanttis-pragmaattisena vuorovaikutuksena.

LUOPUJA, *TAHATON LUOVUTTAJA*, *TUOTTAJA* ja *TOIMIJA* liittyvät kaikki ablatiivin tunnettuihin tehtäviin. Kyseiset osallistujaroolit saavat kuitenkin herkästi itsenäisemmän – etualaistetun ja täysin agenttiivisen – aseman, kun ne esiintyvät kanonisen subjektin paikalla verbittömässä konstruktiossa. Verbillisissä ilmauksissa esimerkiksi *TOIMIJA*T rajoittuvat tietynlaisiin tapauksiin (ks. esim. ”tekijän” ilmaiseminen ablatiivilla, ISK 2004: 945, 1203–1204), kun taas verbittömässä konstruktiossa ablatiivimuotoinen osallistuja voi viitata hyvin monenlaisen teon selkeästi agenttiiviseen suorittajaan. Tämä ablatiivielementin itsenäisempi asema näkyy myös parafraasitestin tuottamissa lauseissa, joista kaikki muut paitsi *Hectorilta uusi levy hitaasti* (14) on muotoiltu useimmiten transitiivilauseiksi, joiden subjektit vastaavat otsikoiden ablatiivielementtejä.

Parafraasit osoittavat lisäksi, että konstruktiota ei voi pitää elliptisenä, koska useimmiten otsikoita ei ole yksinkertaisesti täydennetty verbillä. Pelkkä verbin lisääminen ei myöskään aina tuota täysin luontevia ilmauksia, vaikka täydentäminen on periaatteessa aina mahdollista. Vastaavan havainnon muun muassa ablatiivialkuisten verbitömien otsikoiden täydentämisen epäluontevuudesta on tehnyt Vahtera (esim. 2009: 2, 254–255). Parafraasitestin tulokset viittaavatkin siihen, että verbittömän ablatiivialkuisen konstruktion merkitystä vastaa paremmin jokin muu rakenne kuin passiivinen tai nollasubjektillinen (in)transitiivilause tai e-lause, jotka ovat muotonsa puolesta läheisimpiä vertailukohteita. Tällainen tulos tukee konstruktiokieliopin (esim. Gold-

berg 1995, 2006) näkemystä ilmausten kieliopillisesta rakenteesta. Verbitön rakenne on siis verbitön rakenne – se koostuu siitä, mikä on havaittavissa, eikä siihen voi laskea mukaan mitään kätettyä verbiä. Myös Vahtera hylkää ajatuksen verbittömien otsikoiden lauselähtöisyydestä kognitiivisen kieliopin lähtökohtien ja aineistostaan havaitsemiensa syntaktisten ja semanttisten ominaispiirteiden perusteella, vaikka hänen fragmenteiksi kutsumiensa rakenteiden luokittelu perustuukin siihen, mikä verbi (tai muu elementti) niistä näyttää puuttuvan (2009: 8–10, 127–190).

Tuoreissa konstruktiokielioppia ja kognitiivista kielioppia hyödyntävissä tutkimuksissa ellipsianalyysi on osoitettu perusteettomaksi joidenkin muidenkin suomen rakenteiden yhteydessä (Kotilainen 2007; Visapää 2008). Tällöin on erilaisten aineistojen avulla perusteltu, miksi ne sen sijaan ovat itsenäisiä konstruktioita, joilla on omat tehtävänsä suomen kieliopissa. Ne käsitteistävät tilanteet eri tavoin kuin niitä muuten muodollisesti vastaavat mutta finiittiverbin sisältävät konstruktioita. Kotilaisen tutkimiin kieltoverbittömiin kieltokonstruktioihin ja Visapään tutkimiin finiittiverbittömiin A-infinitiivikonstruktioihin sisältyy ei-finiittinen verbi, ja niillä on affektisia merkityksiä, kun taas tässä artikkelissa on käsitelty täysin verbitöntä konstruktioita, eikä ainakaan otsikkoaineiston perusteella mikään vihjaa, että siihen liittyisi affektisuutta – muunlaista aineistoa minulla ei ole, vaikka luvussa 2.1 toteankin, että olen havainnut konstruktioita satunnaisesti jääkiekkoselostuksissa. Näitä kolmea tutkimusta yhdistävänä piirteenä voi kuitenkin pitää sitä, että ne haluavat irtaantua finiittiverbikeskeisestä kielikäsitteestä ja osoittaa finiittiverbittömien konstruktioiden paikan kieliopissa (ks. myös Visapää 2008: 15). Ellipsitulkinna hylkäämisestä huolimatta on toki mitä todennäköisintä, että otsikkokonteksti **motivoi** tarkastelemieni ilmausten verbitömyyttä.

Esittämässäni analyysissa paikallissija ei toimi pelkästään Siron (1964: 26–29) muotoileman suhdessännön kvasipredikaattina vaan itsenäisenä predikaattina. Helasvuo (1991: 40–41; 2001: 115, 123–125) on jo aikaisemmin esittänyt samaa tutkimistaan puhutun kielen verbittömistä rakenteista. Muutosta ilmaisevana sijana ablatiivi (samoin kuin allatiivi, ks. Västi 2011a) siis paitsi osoittaa kantanaan olevan elementin suhdetta nominatiivi- tai partitiivimuotoiseen elementtiin myös pitkälti vastaa verbille ominaisesta tehtävästä, prosessin ilmaisemisesta: pelkistä nominaalisista elementeistä koostuvalla konstruktioilla on temporaalinen hahmo, niin että se ilmaisee skemaattisesti tapahtumaa eli tilanteen ajallista jatkumista tai kehittymistä (ks. prosesseista P. Leino 1993: 84–88). Tätä dynaamista merkitystä tukevat joissakin merkitystyypeissä mahdolliset allatiivargumentit, koska ablatiivi ja allatiivi yhdessä hahmottavat jonkinlaisen väylän, joka puolestaan implikoi herkästi prosessin (ks. P. Leino 1993: 180–181). Usein myös konstruktion yksittäisten toteutumien adjunktit ja leksikaalinen semantiikka osallistuvat dynaamisen merkityksen muodostumiseen, mutta sellaiset mahdollisimman yksinkertaiset toteutumet kuin *Lukelta albumi* (I) osoittavat ablatiivin keskeisen osuuden: niissä ei ole oikeastaan mitään muuta, mihin tapahtumatulkinta voi perustua.

Lähteet

- AISSEN, JUDITH 2003: Differential object marking. Iconicity vs. economy. – *Natural Language & Linguistic Theory* 21 s. 435–483.
- BOAS, HANS C. 2010: The syntax-lexicon continuum in Construction Grammar. A case study of English communication verbs. – *Belgian Journal of Linguistics* 24 s. 54–82.
- CHIDAMBARAM, VRINDA 2004: *Verb of motion ellipsis in Russian*. Julkaisematon käsikirjoitus. New Jersey: Princeton University.
- CROFT, WILLIAM 2001: *Radical Construction Grammar. Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- DUX, RYAN – BOAS, HANS C. 2011: On categorizing semantic roles and frame elements. What is the proper level of granularity? Esitelmä. Role complexes. (New) approaches to defining semantic roles -työpaja, Zürich 4.–5.4.2011.
- FILLMORE, CHARLES J. 1977: Topics in lexical semantics. – Roger W. Cole (toim.), *Current issues in linguistic theory* s. 76–138. Bloomington: Indiana University Press.
- 1982: Frame semantics. – The Linguistic Society of Korea (toim.), *Linguistics in the morning calm. Selected papers from SICOL-1981* s. 111–137. Seoul: Hanshin.
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: Construction Grammar. A thumbnail sketch. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.), *Construction Grammar in a cross-language perspective* s. 11–86. Constructional Approaches to Language 2. Amsterdam: John Benjamins.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar approach to argument structure*. Cognitive Theory of Language and Culture. Chicago: The University of Chicago Press.
- GOLDBERG, ADELE E. 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 1991: Syntaktiset rakenteet kertomuksen jäsennyksen osoittimina. – *Virittäjä* 95 s. 33–47.
- 2001: *Syntax in the making. The emergence of syntactic units in Finnish conversation*. Studies in Discourse and Grammar 9. Amsterdam: John Benjamins.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114 s. 165–195.
- HUUMO, TUOMAS 2003: Incremental existence. The world according to the Finnish existential sentence. – *Linguistics* 41 s. 461–493.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KITILÄ, SEPPO 2005: Remarks on involuntary agent constructions. – *Word* 56 s. 381–419.
- KITILÄ, SEPPO – VÄSTI, KATJA – YLIKOSKI, JUSSI 2011: Introduction. – Seppo Kittilä, Katja Västi & Jussi Ylikoski (toim.), *Case, animacy and semantic roles* s. 1–26. Typological Studies in Language 99. Amsterdam: John Benjamins.
- KOPOTEV, MIKHAIL 2007a: What a difference a verb makes! Russian and Finnish verbless sentences. – Marja Nenonen & Sinikka Niemi (toim.), *Collocations and idioms 1. Papers from the first Nordic conference on syntactic freezes, Joensuu, May 19-20, 2006* s. 177–192. Studies in Languages, University of Joensuu, vol. 41. Joensuu: Joensuu University Press.
- 2007b: Where Russian syntactic zeros start. Approaching Finnish? – Juhani Nuorluoto

- (toim.), *Topics on the ethnic, linguistic and cultural making of the Russian North* s. 116–137. Slavica Helsingiensia 32. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KOTILAINEN, LARI 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltokonstruktio ja sen kiteytyminen. Suomi 193*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAMBRECHT, KNUD 2004: Focus-structure constructions and language typology. The case of spoken French. Esitelmä. Third International Conference on Construction Grammar, Marseille 7.–10.7.2004.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume II. Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.
- LEINO, JAAKKO 2001: Antamiskehys kognitiivisena konstruktiona. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa, *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa* s. 67–103. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Kieli 7*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2001a: Verbit, konstruktiot ja lausetyypit. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa, *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa* s. 11–66. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2001b: Konstruktiot. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa, *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa* s. 402–455. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA 2001: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEVIN, BETH – RAPPAPORT HOVAV, MALKA 2005: *Argument realization*. Research surveys in linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- LURAGHI, SILVIA 2003: *On the meaning of prepositions and cases. The expression of semantic roles in Ancient Greek*. Studies in Language Companion Series 67. Amsterdam: John Benjamins.
- MALCHUKOV, ANDREJ L. 2008: Animacy and asymmetries in differential case marking. – *Lingua* 118 s. 203–221.
- NIEMIKORPI, ANTERO 1994: Otsikkokieli – epäkieltäkö? Havainnot kielen fragmentaarista ilmauksesta. – Irma Sorvali (toim.), *Kääntämisentutkimuksen päivät Oulussa 14.–15.12.1993* s. 92–100. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet Serie B nr 18. Oulu: Oulun yliopisto.
- NOREN, ADOLF 1904: *Vårt språk. Nysvensk grammatik. Femte bandet. Tredje delen. Betydelselära (Semologi)*. Lund: C. W. K. Gleerups.
- PAUKKUNEN, ULLA 2002: *Helsingin Sanomien ja Postimees-lehden uutisotsikoiden syntaksia ja semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

- PEKKARINEN, OUTI 2000: *Tehdaspalossa suurvahingot Pietarsaassa. Paikallissijojen syntaksia ja semantiikkaa lehtiotsikoissa*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- SAILER, MANFRED 2002: The German incredulity response construction and the hierarchical organization of constructions. Ojonne. Second International Conference on Construction Grammar, Helsinki 6.–8.9.2002. <http://www.sfb441.uni-tuebingen.de/a5/publications/iccg2-handout.ps> (7.3.2011).
- SIITONEN, JAANA 2003: *Similevää Hervantajärvessä. Lauseotsikot ja finiittiverbittömät otsikot vertailtavina*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Tietosanakirja.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1. Concept structuring systems*. Cambridge: The MIT Press.
- TELEMAN, ULF – HELLBERG, STAFFAN – ANDERSSON, ERIK 1999: *Svenska Akademiens grammatik 4. Satser och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien, Norstedts Ordbok.
- VAHTERA, RALF 1996: Kontrastiivista otsikkotyyppiä. *Suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien otsikoiden kielellisen rakenteen vertailua*. – Irma Sorvali (toim.), *Kääntämisen tutkimuksen päivät Oulussa 12.12.1995* s. 40–57. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet Serie B nr 20. Oulu: Oulun yliopisto.
- 1999: Kvasifragmentit suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien otsikoissa. – Rune Ingo, Oili Karihalme, Christer Laurén, Henrik Nikula & Jukka Tiusanen (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria. Kieli ja retoriikka. VAKKI-symposiumi XIX. Vaasa 13.–14.2.1999* s. 364–373. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut N:o 25. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- 2005: Suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtiotsikoiden staattisuudesta ja dynaamisuudesta. – Irma Sorvali (toim.), *XIII kääntämisen tutkimuksen päivät Oulussa 9.12.2004* s. 29–43. Acta Universitatis Ouluensis, Series B Humaniora 60. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2009: *Otsikkorakenteita. Kontrastiivinen tutkimus suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien syntaktis-semanttisista otsikkotyypeistä*. Acta Wasaensia No 209, Kielitiede 41. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- VAN VALIN, ROBERT D. – LAPOLLA, RANDY J. 1997: *Syntax. Structure, meaning and function*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- VIINIKKA, JENNI 2011: *Kuoleman kielissä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- VILKUNA, MARIA 2000: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Toinen, korjattu painos. Helsinki: Edita.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VÄSTI, KATJA 2005: *Predikaattittomat otsikot*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.
- 2011a: A case in search of an independent life. Semantics of the initial allative in a Finnish verbless construction. – Seppo Kittilä, Katja Västi & Jussi Ylikoski (toim.), *Case, animacy and semantic roles* s. 65–109. Typological Studies in Language 99. Amsterdam: John Benjamins.
- 2011b: Mihin verbittömien konstruktioiden merkitystyypit perustuvat? Skemaattiset ja polyseemiset tapahtumanilmaukset. – *Sananjalka* 53 s. 34–60.

- YAMAMOTO, MUTSUMI 1999: *Animacy and references. A cognitive approach to corpus linguistics*. Studies in Language Companion Series 46. Amsterdam: John Benjamins.
- YLIPARTANEN, TUOMO 2001: *Pohjolan Sanomien etusivuotsikoitten lausemaisuus vuosina 1915–2000*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

SUMMARY

Living SOURCE: Senses of the root-position ablative in a verbless construction

This article deals with a verbless construction beginning with the ablative (e.g. *Oppilailta video myymälävarkauksista* ‘by students video about shoplifting’) in which the referent of the ablative element is animate (e.g. *oululaisprofessorilta* ‘from a/the Oulu professor’) or where it can be interpreted metonymically as forming a community of animate beings (e.g. *Perulta* ‘from Peru’). The construction consists of at least the ablative-marked SOURCE argument and the nominative or partitive-formed THEME argument. This is not an elliptic sentence structure; rather it is an inherently verbless construction. Despite its verblessness, this construction expresses events, something made possible by the fact that the ablative suffix serves as the predicate of the expression (cf. the notion of ‘quasi-predicate’, Siro 1964: 26–29). The construction is polysemous; it comprises at least four senses. In this article the writer argues for the independence and polysemy of the construction and describes each of its various senses, using in particular her own paraphrase test, focussing on intuitive analysis and experimental semantics, both of relevance to the ablative element. The research is based on two types of material: headlines taken from the Language Bank of Finland and the paraphrases generated using the test.

In this verbless construction, the agency of the participant expressed through the use of the ablative is typically highlighted in contrast with similar constructions that rely on the use of verbs. The writer presents the senses of the ablative elements as participant roles linked to a variety of semantic frames, which she has named *LUOPUJA* (‘giver’), *TUOTTAJA* (‘producer’), *TOIMIJA* (‘actor’) and *TAHATON LUOVUTTAJA* (‘involuntary donator’). The ‘giver’ is an agentive participant, who transfers the participant expressed in the theme argument into the sphere of influence of a third participant. The ‘producer’ is an agentive participant, who in one way or another brings about the participant expressed in the THEME argument. The ‘actor’ is also an agentive participant, but the THEME argument presented with an ‘actor’ performs a different function from the other senses, as it refers to an act as opposed to an object, a being or a thing. The ‘invo-

luntary donator’, meanwhile, is a non-agentive participant, who neither instigates nor controls the event in which it takes part. Additionally, it does not take part in the event of its own volition.

Elävä LÄHDE: Alkuasemaisen ablatiivin merkitystyytit verbittömässä konstruktiossa

Artikkeli käsittelee verbitöntä ablatiivialkuista konstruktioita (*Oppilailta video myymälävarkauksista*), jossa ablatiivielementin tarkoite on elollinen (*oululaisprofessorilta*) tai tulkittavissa metonymisesti elollisten olentojen muodostamaksi yhteisöksi (*Perulta*). Konstruktio koostuu vähintään ablatiivimuotoisesta LÄHDE-argumentista ja nominaatiivi- tai partitiivimuotoisesta TEEMA-argumentista. Kyseessä ei ole elliptinen lause-tyyppi vaan aidosti verbitön konstruktio. Verbittömyydestään huolimatta se ilmaisee tapahtumia, mikä on mahdollista, koska ablatiivipäätte toimii ilmauksen predikaattina (vrt. kvasipredikaatti, Siro 1964: 26–29). Konstruktio on polyseeminen; sillä on ainakin neljä merkitystyyppiä. Kirjoittaja perustelee konstruktion itsenäisyyden ja polysemian sekä kuvaa sen merkitystyytit erityisesti ablatiivielementin kannalta intuitiivisen analyysin ja kokeellisen semantiikan – ns. parafrasitestin – avulla. Tutkimus perustuu kahdenlaiseen aineistoon: Kielipankista poimittuihin otsikkoihin ja testin niistä tuotamiin parafraseihin.

Tässä verbittömässä konstruktiossa ablatiivilla ilmaistun osallistujan agenttiivisuus tyyppillisesti korostuu suhteessa verbillisten konstruktioiden vastaaviin ilmauksiin. Ablatiivielementin merkitystyytit esitetään erilaisiin semanttisiin kehyksiin kytkeytyvinä osallistujarooleina, jotka on nimetty *LUOPUJAKSI*, *TUOTTAJAKSI*, *TOIMIJA* ja *TAHATTOMAKSI LUOVUTTAJAKSI*. *LUOPUJA* on agenttiivinen osallistuja, joka siirtää TEEMA-argumentin ilmaiseman osallistujan jonkin kolmannen osallistujan vaikutuspiiriin. *TUOTTAJA* on agenttiivinen osallistuja, joka tavalla tai toisella saa aikaan TEEMA-argumentin ilmaiseman osallistujan. Myös *TOIMIJA* on agenttiivinen osallistuja, mutta sen seurassa esiintyvällä TEEMA-argumentilla on erilainen tehtävä kuin muissa merkitystyyteissä, sillä se viittaa jonkinlaiseen tekoon eikä esineeseen, olentoon tai asiaan. *TAHATON LUOVUTTAJA* puolestaan on epäagenttiivinen osallistuja, joka ei siis käynnistä eikä hallitse tapahtumaa, jossa on osallisena. Se ei myöskään osallistu tapahtumaan omasta tahdostaan.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@oulu.fi